

**HEGYKÖZSÉGEK
NEMZETI TANÁCSA**
SZAKMAKÖZI SZERVEZET

1117 BUDAPEST, BUDAFOKI ÚT 111.

TEL.: +36 1 413 75 27

E-MAIL: HNT@HNT.HU

Magyarország szőlészetének és borászatának helyzete

Háttér tanulmány az ágazati stratégiához

2016.

Tartalom

Bevezetés.....	3
A felhasznált adatok forrása	3
1. A világ szőlészete és borászata	4
1.1. A szőlőterületek nagysága.....	4
1.2. Bortermelés.....	4
1.3. Külkereskedelem.....	5
1.4. Fogyasztás	6
2. Magyarország szőlészete.....	8
2.1. Országos helyzet.....	8
2.2. Borrégiós sajátosságok	10
2.3. A szaporítóanyag-előállítás helyzete	16
3. Magyarország bortermelése	17
4. Az ágazat szerkezete	18
4.1. Termelés.....	18
4.2. Hegyközségi rendszer.....	19
5. A bor felhasználása	21
5.1. Bormérleg	21
5.2. A bor külkereskedelme.....	21
5.3. Borfogyasztás Magyarországon	24
6. Eredetvédelmi rendszer.....	26
7. Közösségi bormarketing	31
8. Környezet	32
8.1. Támogatási környezet.....	32
8.2. Oktatás és kutatás	35
8.3. Jogszabályi környezet.....	35
8.4. Az ágazathoz kapcsolódó szervezetek.....	35
Összegzés.....	37
1. melléklet: a világ borászatát leíró adatok.....	39
2. melléklet: szőlőterület fajtaösszetételével kapcsolatos adatok.....	43
2.1. Felső-Pannon.....	45
2.2. Balaton.....	47
2.3. Pannon.....	49
2.4. Duna.....	51
2.5. Felső-Magyarország	53
2.6. Tokaj	54
3. melléklet: A nemzeti támogatási program elemzése	55

Bevezetés

Jelen tanulmány célja a magyarországi szőlő-bor ágazat stratégiájának megalapozása a szektor jelen állapotának felméréseivel.

Ennek érdekében röviden áttekintjük a világ szőlő- és borágazatának helyzetét, majd megvizsgáljuk a magyarországi szőlőtermesztés és bortermelés legfontosabb jellemzőit. Ezt követően kitérünk a bor felhasználásának (külkereskedelem, hazai fogyasztás) vizsgálatára. A tanulmány a magyar bor eredetvédelmi rendszerének elemzésével, valamint a támogatási, oktatási, jogszabályi és szervezeti környezetének értékelésével zárul.

A felhasznált adatok forrása

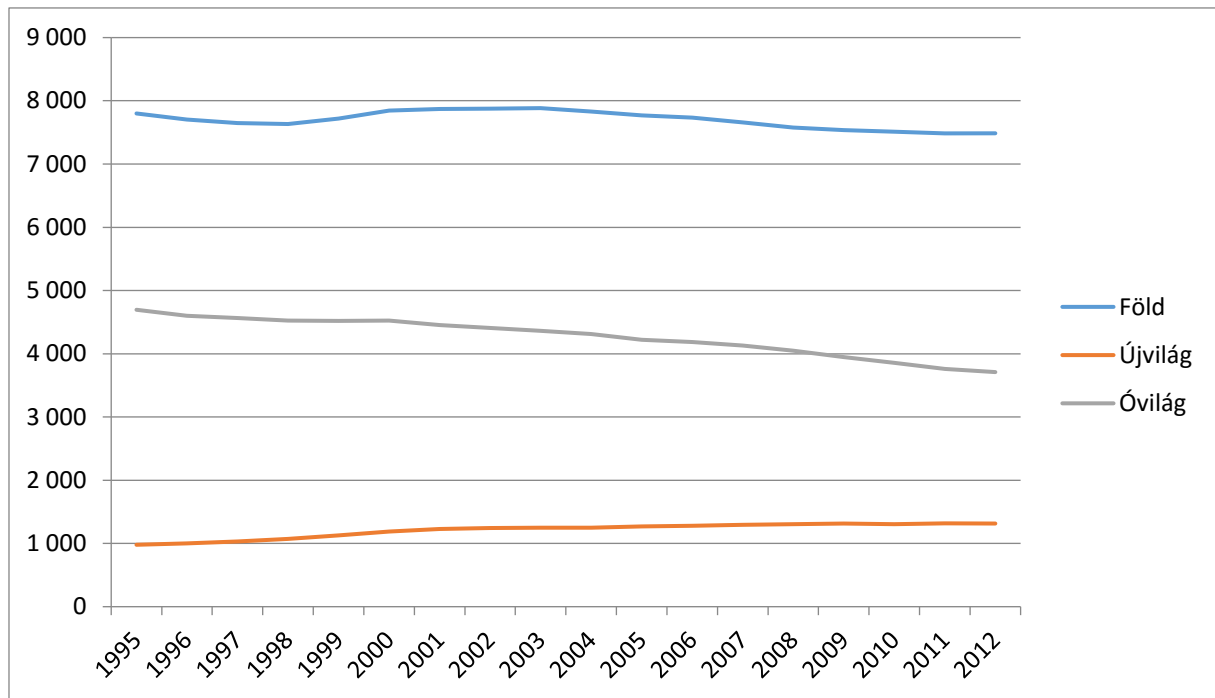
A tanulmány elkészítésekor szembesültünk azzal, hogy bár a szőlő- és bortermelők komoly adatszolgáltatási kötelezettséggel szembesülnek, nehézkes az ágazatot, és különösen a borpiacot leíró adatokhoz való hozzáférés.

Ezért elsősorban a Hegyközségi Információs Rendszer adataira támaszkodtunk, ezt egészítették ki a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal, illetve a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet és az Európai Bizottság Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Főigazgatósága által rendelkezésre bocsátott adatok.

1. A világ szőlészete és borászata

Az alábbiakban a Nemzetközi Szőlészeti és Borászati Szervezet (OIV) adatait felhasználva mutatjuk be a világ szőlő- és borágazatának 2014-es állapotát, valamint az ezt megelőző évek trendjeit.

1.1. A szőlőterületek nagysága

1.1 ábra: A világ szőlőterületének nagysága (adatok ezer hektárban, borszőlő és csemegeszőlő összesen), 1995-2012.

Forrás: OIV

Az 1.1. ábra a világ szőlőültetvényeinek nagyságát mutatja 1995 és 2012 között. Az ábrán látható, hogy a világ teljes szőlőterülete (a csemegeszőlővel együtt) mintegy 7,5 millió hektárra tehető (a 2013-as OIV-becslés 7,518 millió hektár), és az ezredforduló óta folyamatosan csökken. Szembeötlő, hogy a negatív trendért elsősorban a borászati Óvilág felel, míg az Újvilág lassú fejlődést mutat. Az OIV adatai alapján 2000 és 2013 között az európai országok részesedése 62,5%-ról 55%-ra esett. Ennek oka elsősorban a három legnagyobb bortermelő ország (Franciaország, Spanyolország és Olaszország) 13-17%-os visszaesése volt. Ezzel szemben a többi kontinens részesedése többé-kevésbé egyenlő mértékben nőtt. Kiemelendő Ázsia térnyerése, a kontinens ültetvényeinek aránya már 24% (bár ennek jelentős része csemegeszőlő).

1.2. Bortermelés

A világ bortermelésének alakulását az 1.1 táblázat mutatja be. A bortermelés nagysága az OIV adatai szerint enyhe növekvő tendenciát mutat. Különösen az elmúlt 10 évre jellemző az Óvilág bortermelésének lassú, de szinte folyamatos, 200 milliőről 170 millió hektoliterre történő

csökkenése. Ezzel szemben az Újvilág a vizsgált tizenhét év során 30%-kal, 57-ről 74 millió hektoliterre növelte bortermelését.

Ország	2011.	2012.	2013.	2014. előzetes	2015. (előrejelzés)
1. Olaszország	42 772	45 616	54 029	44 229	48 869
2. Franciaország	50 757	41 548	42 134	46 804	47 373
3. Spanyolország	33 397	31 123	45 308	38 211	36 600
4. Egyesült Államok	19 140	21 650	23 590	22 020	22 140
5. Argentína	15 473	11 778	14 984	15 197	13 358
6. Chile	10 464	12 554	12 820	10 500	12 870
7. Ausztrália	11 180	12 259	12 310	12 020	12 000
8. Dél-Afrika	9 725	10 569	10 982	11 316	11 310
9. Kína	13 200	13 511	11 780	11 178	11 178
10. Németország	9 132	9 012	8 409	9 202	8 788
11. Portugália	5 622	6 327	6 231	6 195	6 703
12. Oroszország	6 980	6 220	5 290	4 880	4 880
13. Románia	4 058	3 311	5 113	3 750	4 069
14. Magyarország	2 750	1 818	2 618	2 555	2 873
15. Brazília	3 460	2 967	2 710	2 732	2 732
16. Görögország	2 750	3 115	3 343	2 900	2 650
17. Ausztria	2 814	2 125	2 392	1 999	2 350
18. Új-Zéland	2 350	1 940	2 484	3 204	2 350
19. Szerbia	2 244	2 175	2 306	2 332	2 332
20. Bulgária	1 237	1 442	1 755	747	1 538
Világ összesen	267 803	258 211	292 218	270 234	275 665

1.1 táblázat: A világ 20 legnagyobb bortermelő országa (adatok ezer hektoliterben), 2011-2015.

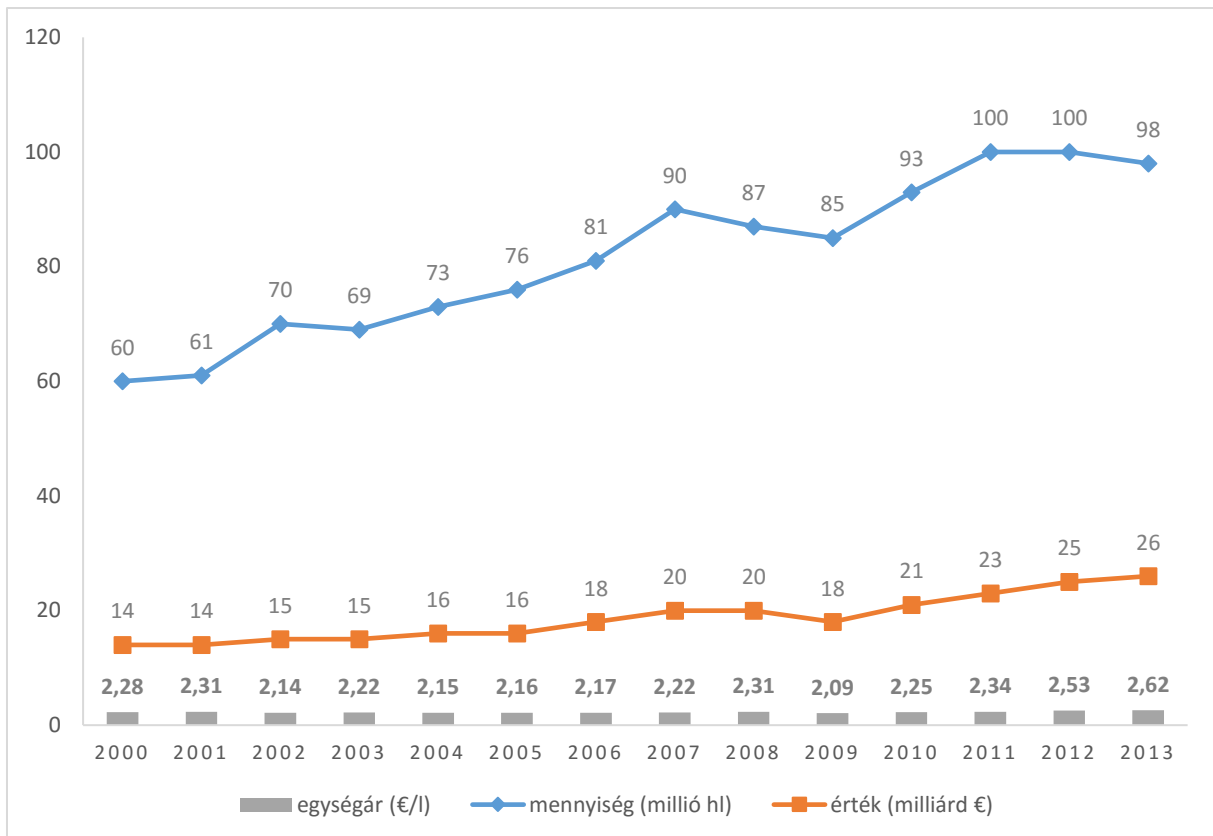
Forrás: OIV

A világ bortermelése meglehetősen koncentrált. Amint azt a táblázat is mutatja, a tíz legnagyobb bortermelő adja a teljes termelés 80%-át.

Megjegyezzük, hogy a bortermelés éves nagysága nem csak a gazdasági teljesítménytől, vagy a szőlőterületek nagyságától függ: az évi hatások is igen fontosak lehetnek.

1.3. Külkereskedelem

A borexportot leíró adatok figyelembe vételével is (1.2 ábra) megállapíthatjuk, hogy a borpiac globalizációjának egy új szakasza köszöntött be a 2010-es évtizedforduló idején. A 2000-es évek során (a válságig) töretlen volt az exportált mennyiség növekedése, és az export értékének változása is ennek volt köszönhető. 2009/2010-től azonban elválik egymástól az export mennyisége (stagnál) és értéke (nő). Míg az első szakaszban elsősorban az újvilági országok előretörését figyelhettük meg (exportjuk mennyisége 1995 és 2010 között majdnem megnégyszereződött), a második szakasz értékbeli növekedése már az európai országokra is jellemző (ld. melléklet).

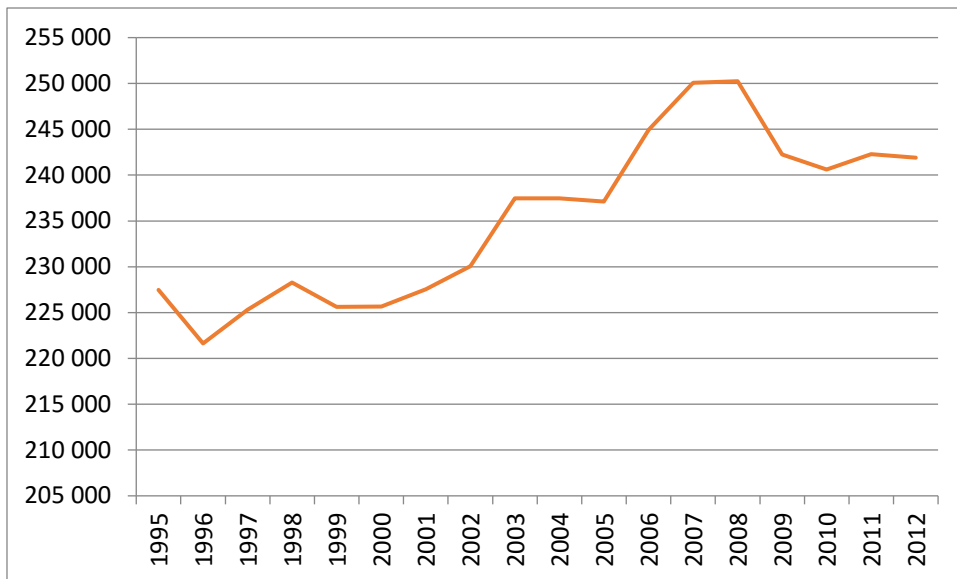
1.2 ábra: A világ borexportja: mennyiség (millió hl), érték (milliárd euró) és egységár (€/liter), 2000-2013.
 Forrás: OIV

Az OIV adatai alapján a borexport meglehetősen koncentrált. A legnagyobb öt exportőr részesedése mind mennyiségben, mind pedig értékben meghaladja a 70%-ot.

Ami az export szerkezetét illeti: az értéket és a mennyiséget tekintve is nőtt a hordós borok aránya. Ez többek között a logisztika optimalizálása, vagyis a palackozás célpiachoz közelebb kerülése miatt következett be.

1.4. Fogyasztás

Az OIV adatai alapján a világ borfogyasztása az elmúlt tizenöt év során lassú és egyenetlen növekedést mutatott, 2014-ben összesen 243 millió hektoliter volt. A fogyasztás változása azonban igen egyenlőtlenül oszlott meg a különböző országok között: folytatódott a már korábban tapasztalt kiegyenlítő trend, vagyis a hagyományos bortermelő és borfogyasztó országokban csökkent, az új piacokon pedig nőtt a fogyasztás mennyisége.

1.4 ábra: A világ borfogyasztásának nagysága (adatok millió hektoliterben), 1995-2012.
 Forrás: OIV

Az export átlagára és a fogyasztás mértéke alapján a világ borpiacának nagysága (a kiskereskedelem nélkül) jelenleg mintegy 64 milliárd euróra becsülhető.

A fogyasztás másik említésre érdemes trendje a pezsgők előretörése: 2003. és 2013. között a pezsgőfogyasztás mennyisége világszinten mintegy 30%-kal nőtt. Ehhez kapcsolódóan a pezsgőkivitel mennyisége megduplázódott.

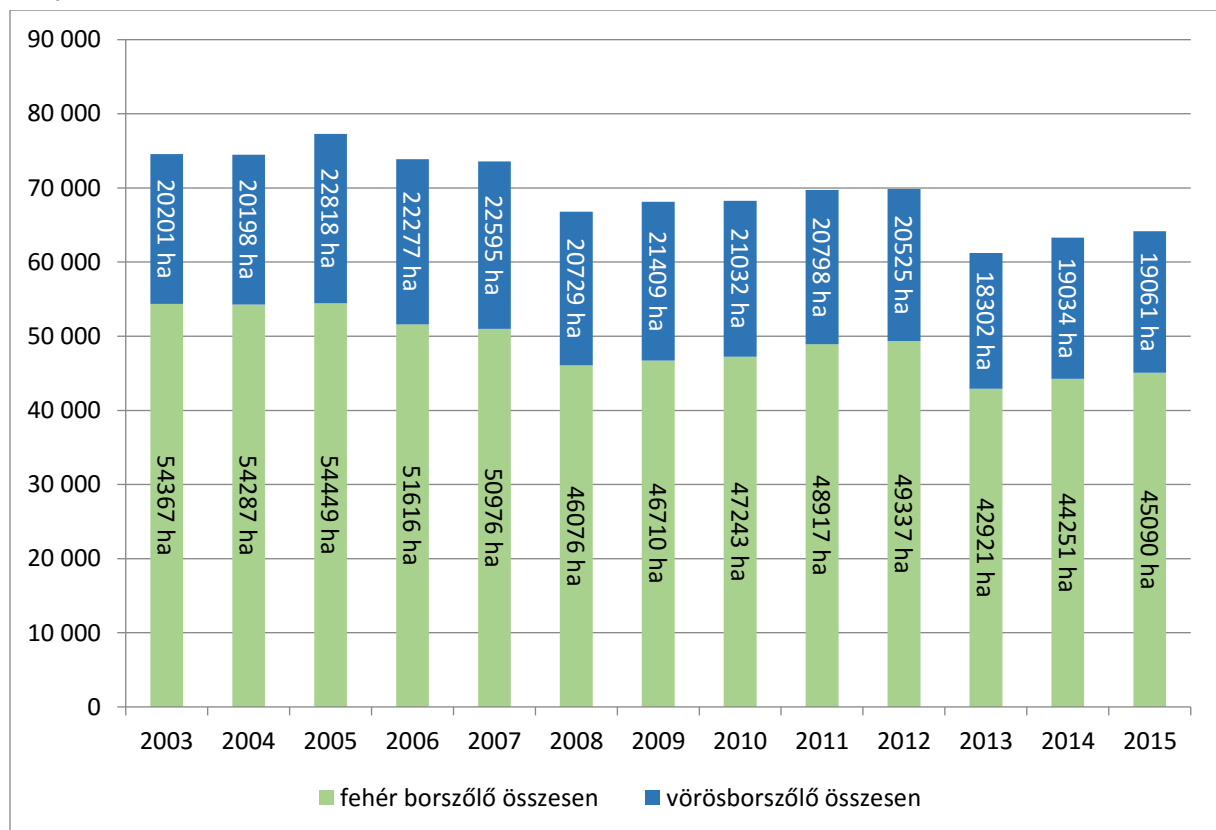
2. Magyarország szőlészete

2.1. Országos helyzet

Az ország szőlőtermesztésének bemutatásakor a HEGYÍR adataira támaszkodtunk, hiszen ez az egyetlen tételes és naprakészen vezetett adatbázis ezen a területen.

Magyarország szőlőtermesztése több évszázados múltra tekint vissza és a szőlő-borágazat még napjainkban is jelentős hazánkban, habár 2003 óta 15,1%-kal fogyott a szőlő termőterületünk. Ez a visszaesés elsősorban a fehér szőlőfajták ültetvényeinek területében jelentkezik, amely 18,6%-kal csökkent, de a kékszőlők termőfelülete is 5,8%-kal redukálódott.

Hazánkban a fehér szőlő termesztése a jellemzőbb. Az arány borvidékenként változó, de országos szinten a termőfelület durván $\frac{2}{3}$ -a fehér borszőlő, így a 18,6%-os visszaesés igen drasztikus, több mint 10 ezer hektárt jelent. Mindemellett az elaprózódott birtokrendszer (az átlagos parcellaméret 0,48 ha) és az ültetvények jó részének magas életkora (az átlag: 26,33 év, de a szórás magas) nem kedvező az ágazat szempontjából. Az ültetvényterület 72,81%-át a tulajdonosa műveli.

2.1 ábra: Az országos árutermő szőlőterület alakulása, 2003-2015. Forrás: HEGYÍR

A jelentősebb fehér és kékszőlő fajtákban is tapasztalható változás. A fehéréknél 2003-ban még országos szinten az olasz rizling és kicsivel lemaradva a furmint volt a legkiemelkedőbb, a később feltörő Bianca szőlőfajta pedig alig volt jelen. 2014-re megfordult az arány és a Bianca kimagasló előnnyel vezet a legnagyobb termőfelületű fehérbor szőlőként, az olaszrizling pedig visszaesett a furmint utáni harmadik helyre. Ez a változás elsősorban az utóbbi évtized nagy

rezisztens szőlő telepítéseinek köszönhető (főként a Kunsági borvidéken), valamint a Tokaji borvidék furmint telepítéseinek is.

A rezisztens szőlőfajták, mint a Bianca vagy az Aletta azért kedveltek, mert termesztési technológiájuk egyszerűbb, olcsóbb és mindemellett igen bőtermők is, ugyanakkor boruk nem kiemelkedő.

A kékszőlő területek alakulása kevesebb eseménnyel járt, inkább a fajták arányában volt tapasztalható kisebb-nagyobb változás. A kékfrankos megőrizte vezető szerepét területének csökkenése ellenére, a cabernet sauvignon, cabernet franc, merlot és pinot noir világfajtáknál viszont jól látszik, hogy termőfelületük csakúgy, mint az összes kékszőlőhöz viszonyított arányuk jelentősen nőtt. A fajtaszerkezetet részletesebben bemutató táblázatokat a 2. melléklet tartalmazza (országos és borrhíós bontásban is).

A 10-10 legnagyobb felületen termesztett fehér- és kékszőlőfajtát a 2.1 táblázat mutatja be.

FEHÉRSZŐLŐ			KÉKSZŐLŐ		
fajta	terület	arány	fajta	terület	arány
1. Bianca	4 757 ha	10,55%	kékfrankos	7 229 ha	37,92%
2. cserzei fűszeres	4 275 ha	9,48%	cabernet sauvignon	2 690 ha	14,11%
3. olasz rizling	3 988 ha	8,84%	merlot	1 973 ha	10,35%
4. furmint	3 883 ha	8,61%	zweigelt	1 744 ha	9,15%
5. chardonnay	2 586 ha	5,73%	cabernet franc	1 370 ha	7,18%
6. rizlingszilváni	1 729 ha	3,83%	pinot noir	1 094 ha	5,74%
7. hárslevelű	1 610 ha	3,57%	kékoportó	1 050 ha	5,51%
8. szürkebarát	1 601 ha	3,55%	blauburger	434 ha	2,28%
9. Aletta	1 550 ha	3,44%	kadarka	371 ha	1,95%
10. Irsai Olivér	1 491 ha	3,31%	syrah	214 ha	1,12%
ÖSSZES FEHÉRSZŐLŐ	45 090 ha	100,00%	ÖSSZES KÉKSZŐLŐ	19 061 ha	100,00%

2.2 táblázat: A legnagyobb felületen termesztett szőlőfajták Magyarországon (2016).

Forrás: HEGYIR

A 2.2 táblázat foglalja össze a szőlőtermés felhasználására vonatkozó legfontosabb adatokat a 2013-as évjáratból¹.

A hegyközségi nyilvántartásban szereplő területek közel egy nyolcadára nem adtak le szüreti jelentést (ide tartoznak a termőre nem fordult ültetvények is). További egy nyolcadra nullás jelentés érkezett.

Kereskedelmi célú felhasználással közel 46 ezer hektárról szüreteltek szőlőt, itt azonban a termésátlag jóval magasabb volt, mint az egyéb felhasználási célú ültetvényeken. Saját feldolgozás esetén a termésátlag (65,96 q/ha) messze elmarad a szőlőértékesítés esetén mérttől (86,46 q/ha).

¹ A statisztikák csak az on-line HEGYIR rendszer 2012-es bevezetését követő időszakra vonatkozóan érhetőek el. Mivel a 2012. és a 2014. év szürete a nagy termés kiesés miatt nem tekinthető tipikusnak, elemzésünkben csak a 2013-as évjáratot tudtuk figyelembe venni.

	A szüretelt szőlő területének			A szüretelt szőlő			termésátlag (q/ha)
	nagysága (ha)	megoszlása	kereskedelmi célú felhasználásának aránya	mennyisége (q)	megoszlása	kereskedelmi célú felhasználásának aránya	
Összes	63 506						
Szüreti jelentés	56 155	88,42%		3 854 082			68,63
„Nullás” jelentések nélkül	48 355	76,14%		3 854 082			79,70
Felhasználás:							
Feldolgozás adómentes borrá	1 865	3,32%		61 490	1,60%		32,98
Nullás jelentés (nincs termés)	7 799	13,89%		0	0,00%		0
„kismennyiségű” értékesítés	400	0,71%		17 709	0,46%		44,33
Egyéb	379	0,67%		19 003	0,49%		50,14
Saját feldolgozás borrá	9 585	17,07%	20,97%	632 233	16,40%	16,83%	65,96
Feldolgozó szövetkezetnek szállítva	320	0,57%	0,70%	25 645	0,67%	0,68%	80,22
Nem feldolgozó szőlőfelvásárlónak szállítva	5 887	10,48%	12,88%	574 369	14,90%	15,29%	97,57
Feldolgozó felvásárlónak szállítva	29 921	53,28%	65,45%	2 523 632	65,48%	67,19%	84,34
Kereskedelmi célú felhasználás összesen	45 712	71,98%	100,00%	3 755 879	97,45%	100,00%	82,16

2.2 táblázat: A szőlőtermés felhasználási céljai 2013-ban.

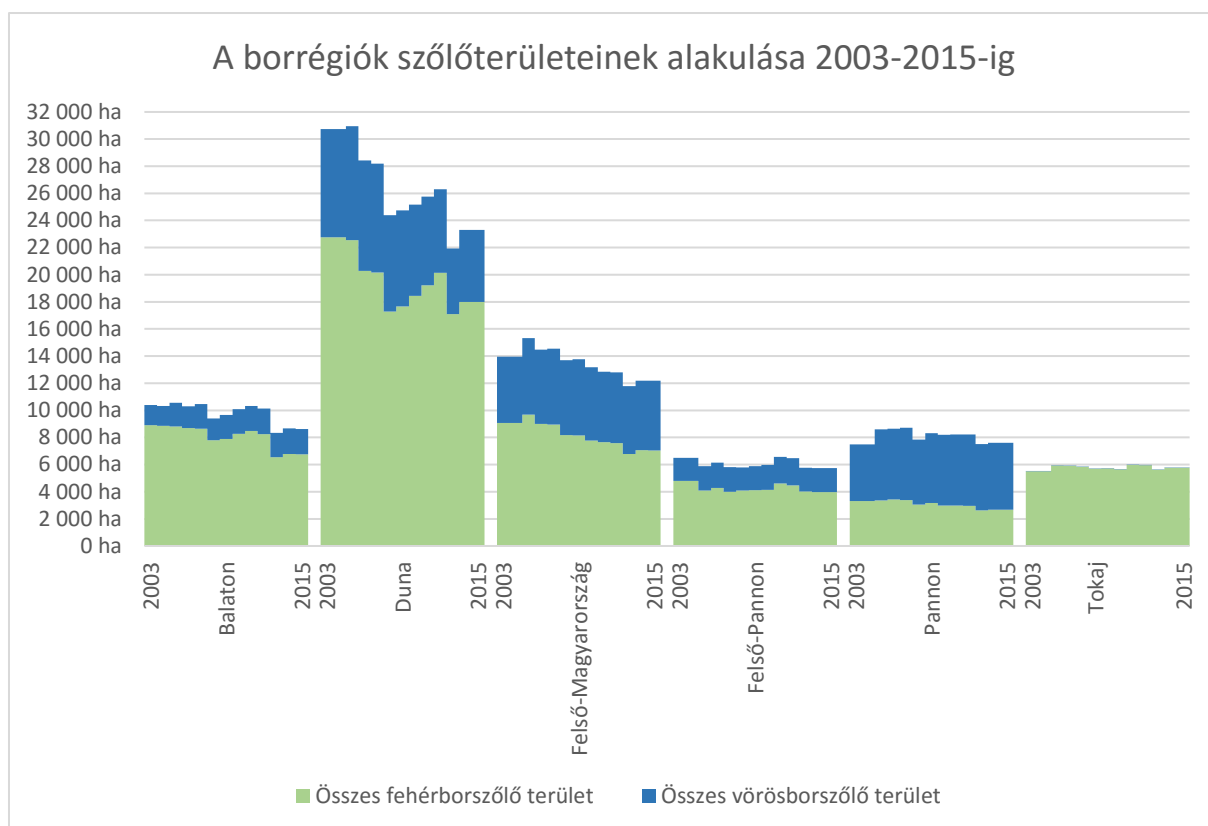
Forrás: HEGYÍR

Következtetések

A fentiekből arra lehet következtetni, hogy a felvásárlási rendszer általában a termésátlagok növelésére ösztönzi a szőlőtermelőket. Az ültetvények egy részén nem folyik árutermő tevékenység, továbbá gondot okoz a termésbiztonság.

2.2. Borrégiós sajátosságok

Az alábbiakban a szőlőültetvények fajtaösszetételét borrhíós és borvidéki bontásban ismertetjük. A borrhíós beosztás elkészítésekor a már létező, jogszabályban lehatárolt borvidéki régiókat, másrészt pedig – ezek hiányában – konvenciókat vettünk alapul.

2.2 ábra: A borrégiók szőlőterületének alakulása, 2003-2014. *Forrás: HEGYÍR*

Ahogy azt a 2.2 ábra is mutatja, a legnagyobb szőlőterülettel bíró borrégió a Duna borrégió. Az ábra egyúttal a régiós megközelítés azon előnyére is rámutat, hogy így jóval kisebbek a méretbeli különbségek a különböző egységek között.

2.2.1. Felső-Pannon

2003 óta a Felső-Pannon borrégió területe valamivel több, mint 10%-kal csökkent. Ez a csökkenés több más borrégióhoz hasonlóan a fehér borszőlőfajták termőterületének csökkenéséből adódik, míg a kék borszőlőfajták termőterülete kis mértékben nőtt. Ez azonban nem a teljes borrégióra igaz, hiszen a Soproni borvidék fajtaösszetétele jelentősen eltér a többi borvidéktől. A kék borszőlő termőterületének 80-90%-a itt található, míg fehér szőlő esetén ez az arány 10% körüli. A többi borvidéken a fehér-kék szőlőfajták aránya ellentétes.

Sopronban a kékfrankos, a Móri borvidéken az ezerjő, Pannonhalmán pedig az olaszrizling a legjellemzőbb fajta. Az Etyek-Budai és a Neszmélyi borvidéken a chardonnayt termesztik a legnagyobb területen, azonban ehhez a világfajtához nem fűződnek történelmi hagyományok.

A borrégióon belül a fajták száma is széles skálán mozog, a legkísérletezőbb kedvűek az Etyek-Budai borvidéken gazdálkodók, ott 2003-2014 között 87 fajtát termesztettek jegyzett nagyságú felületen, ebből 46-ot 1 hektárnál kisebb területen. A Móri és a Pannonhalmi borvidéken a fajták száma ennek kevesebb, mint fele, és csak 18, illetve 16 fajta termőterülete kisebb 1 hektárnál. Ugyanakkor e két borvidéken csak 1-1 fajta termőterülete haladja meg a 100 hektárt: a zászlósboroké. Az Etyek-Budai, a Neszmélyi és a Soproni borvidéken 3-3 fajta

terem 100 hektár feletti területen, de (követve a borvidéki jellegzetességeket) ez a 3 fajta Etyek-Buda és Neszmély esetében fehér-, míg Sopronban kékszőlő.

Összességében a kékfrankost termesztik a legnagyobb területen ebben a borrégióban, a teljes termőterület 17%-át foglalja el. Az utóbbi időben némileg veszített jelentőségéből a Soproni borvidéken, több mint 200 hektárt vágtak ki belőle, és hiába telepítettek a többi borvidéken kisebb területeket, összes termőterülete 2003 óta mintegy 10%-kal csökkent. A második legjellemzőbb fajta a chardonnay, amelyet csak két borvidéken termesztnek nagyobb (200 hektár körüli) területen.

A legfontosabb fajták termőterülete az elmúlt 12 évben csökkent, legmeredekebben az ezerjőé, amelyet már csak 200 hektáron termesztnek, így a 2003-as termőterületnek alig több, mint 40%-án terem, nagyrészt a Móri borvidéken.

A kékfrankos kivételével a többi kékszőlő fajta termőterülete mérsékelt ütemben, de fokozatosan nő, ugyanakkor az egyéb, nagyon kicsi területen termesztett fajták szinte eltűntek, borrégiós arányuk 2014-re a 2003-as terület kevesebb, mint tizedére csökkent, jelenleg összességében nem éri el a 12 hektárt. Ugyanakkor a fehér fajták esetén ez a terület 155 hektár (2003-ban még 264 hektár volt).

Fehér szőlőfajták esetén a termőterületek változása borvidékenként eltérő irányú és arányú. Néhány fajtánál borrégió szintjén a területek mérete hirtelen csökkent, majd fokozatos növekedésnek indult (pl. rizlingszilváni, Irsai Olivér), valószínűleg a kivágási- és telepítési támogatások miatt, talán régi ültetvényt cseréltek újra. Vannak ugyanakkor olyan fajták is, melyeknél a változás tendenciája nagyjából egyirányú, mint pl. az ezerjőé, a szürkebarát vagy a sauvignon esetén.

Ez a régió a legrosszabb a saját tulajdonú ültetvények művelésében, 61,17%-kal. Ellenben az átlagos parcellaméret (0,53 hektár) jóval az országos átlag feletti. Az ültetvények átlagéletkora 27,5 év.

2.2.2. Balaton

A Balaton borrégió hat borvidékének mindegyikre jellemző, hogy elsősorban fehér szőlőfajtákat termesztnek. 2003-ban mintegy 86%-a az összes szőlőterületnek fehér fajtával volt telepítve. Ugyanakkor 2014-re a vörös fajták már mintegy 22%-át tették ki az ültetvényeknek. A fehér szőlők összterülete 2003 óta mintegy 24%-kal csökkent, emellett a kékszőlőké 28,6%-kal nőtt.

A szőlőtermő terület a régióban körülbelül 17%-kal csökkent, borvidéki szinten csak Balatonboglár termőterülete nőtt, itt a kékszőlők aránya is emelkedett.

2003-ban a fehérszőlő ültetvényterületek több mint $\frac{1}{3}$ -át az olaszrizling fajta tette ki, 2014-re viszont már csak 31% a továbbra is vezetőnek számító fajta aránya. A 12 év alatt a chardonnay megőrizte termőterületeinek méretét, a szürkebarát termőfelülete pedig majd 50%-kal nőtt, mindemellett az összes többi fajta esetében csökkent az összterület. Ugyanakkor

új fajták telepítése is végbement, így az Irsai Olivér és a sauvignon is már több száz hektár termőterülettel rendelkezik. A fajtaválaszték összességében szűkült.

A kék szőlőfajták szinte mindegyikében tapasztalható volt jelentős változás. Az összes termőterület is nőtt, illetve a fajták aránya is eltolódott az utóbbi évtizedben.

Ugyanakkor az összes jelentős fajta összterülete nőtt, legjelentősebben a cabernet sauvignoné, amely több mint kétszerese a 2003-mas termőfelületnek. Kiemelkedő még a merlot és a pinot noir, ahol 54%-kal, illetve 45%-kal nőtt a termőterület. A legkevésbé a zweigelt gyarapodott, ugyanis csak néhány hektárral művelnek többet belőle, mint 2003-ban.

A régióban a saját tulajdonú szőlő művelésének aránya 68,36%, mely nem sokkal alacsonyabb az országos 72,81%-nál. Az átlagos szőlő parcellaméret 0,39 hektár és az ültetvények átlagéletkora 30,3 év, mely szintén alulmarad az országos átlaghoz képest.

2.2.3. Pannon

A Pannon borrégióban az elmúlt több mint tíz évben nem történtek nagy változások a szőlőterületeket tekintve. A szőlőfajták száma alig változott, 40-50 között mozog, termőterület nagysága szerinti megoszlásuk egyenletes, bár borvidékenként változó. Az ültetvények kivágása és telepítése borvidéki szinten nagy eltéréseket okoz, azonban a borrégió szintjén egyensúlyt eredményez.

Ilyen változás, hogy a Villányi borvidéken az elmúlt 12 évben több mint 1000 hektár fehér szőlőt vágtak ki, és helyette elsősorban cabernet sauvignon, cabernet franc és kékoportó fajtákat telepítettek, közel egyenlő mértékben. Emiatt a fehér borszőlővel beültetett területek nagysága itt 70%-kal csökkent 2003 óta, míg a kékborszőlőé 30%-kal nőtt. A Tolnai borvidéken ugyanakkor éppen ellenkező a tendencia, ott a kékszőlőt vágják ki, és fehéret telepítenek helyette, bár kisebb (25% körüli) arányban.

A fentiek ellenére a 7 legmeghatározóbb borszőlőfajta a borrégióon belül nem változott 2003 óta, csak sorrendjük rendeződött át némileg. A legkiemelkedőbb fajta a kékfrankos, ez az egyetlen, amely 1000 hektárnál nagyobb területen elterjedt, és a kék szőlővel beültetett terület egynegyedét foglalja el. Az olaszrizling és a chardonnay kissé visszaszorult, míg a merlot és a cabernet franc jelentősége megemelkedett az utóbbi években.

A kék fajták termőterülete viszonylag állandónak mondható. Ez alól csak a zweigelt kivétel, amely jelentősen visszaszorult az elmúlt tíz évben. Az egyéb kék borszőlő területek nagyjából fele pinot noir és kadarka ültetvény, és a maradék is viszonylag kevés fajta között oszlik meg, melyek közül a syrah-t termelik még a régió méreteihez képest említésre méltó, de már 100 hektár alatti területen, a Villányi és a Szekszárdi borvidéken.

A fehér fajták más képet mutatnak: 30% feletti a kis területen termelt fajták aránya, és egyetlen fajta termőterülete sem haladja meg az összes fehér borszőlőfajtával beültetett terület 20%-át (a teljes termőterület 7%-át).

Az utóbbi években mintegy 10%-kal csökkent a fehér fajták aránya, az összterület kevéssel több, mint egyharmadán termesztik őket, e trend alól csak a Tolnai borvidék képez kivételt.

Ha a maradék három borvidéket nézzük, akkor a fehérszőlő területe alig több, mint felére (2307 hektárról 1328-ra) csökkent, míg a kékszőlő területe másfélszeresére (2653-ról 3924 hektárra) nőtt.

A régióban átlag alatti a 66,21% a saját tulajdonú szőlőültetvény művelésének aránya, azonban átlag feletti a szőlőparcellák átlagos méretében, mely 0,58 hektár. Mindemellett átlagosan az ország második legfiatalabb régiója (23 év).

2.2.4. Duna

Magyarország legnagyobb területű borrhígiója az egyik legváltozatosabb a szőlőfajták tekintetében. A nyilvántartás szerint jelenleg 89 fajtát termesztnek, ez némi növekedés 2003-hoz képest. Ebből 21 fajta területe 1 hektár alatt van, és összesen is csak 7 hektárt tesz ki, a teljes termőterület 0,03%-át. Az 1 és 10 hektár közötti területen 14 fajtát termelnek, összesen 67 hektáron.

A régió és hazánk legnagyobb termőterületű borvidéke a Kunsági, ahol a szőlőterület nagysága több ezer hektárral csökkent az elmúlt 12 évben. E tendencia a régió mindhárom borvidékére igaz, a fehér szőlők arányának növekedése mellett.

Az egyes fajták termőterületének méreteit tekintve látszik, hogy a nagy, 1000 hektár feletti területen termelt fajták száma csökkent, a kisebb, 10 hektár alatti termőterületű fajták száma nőtt. A 100 és 1000 hektár közötti területen termelt szőlőfajták száma nőtt, ugyanakkor a hozzájuk tartozó terület csökkent, ami szintén az aprózódást mutatja a fajtaszerkezetben.

A legnagyobb területen termelt fajták jellemzően fehérek, a kékfrankos az egyetlen kékszőlő fajta, amely hasonlóan nagy (közel 3 ezer ha) területen terem. A régebben nagyobb területen termesztett szőlőfajtákat fokozatosan kivágnak, és helyükre új (akár nemrég nemesített) fajtákat telepítenek, amik aztán gyorsan és nagy területen elterjednek. Így vette át a Bianca a kékfrankos vezető helyét (területe 2003. óta 660 hektárról 4401 hektárra nőtt), és kissé mérsékeltebb ütemben és némileg lemaradva, de dinamikusabban nő az Aletta termőterülete is (2006-ban 36 hektár volt, most 1376 hektár).

Ugyanakkor az is jól látszik, hogy a fehér szőlőfajták között a Bianca termőterülete hozzávetőleg olyan ütemben nő, ahogyan az egyéb, eddig nagyon kis területen termelt fajták területe csökken.

A fehér fajtáknál alapvetően elmondható, hogy régebben nem volt köztük olyan, amelyet a nagy átlagot messze meghaladó területnagyságon termeltek. Az utóbbi időben azonban ez változni látszik, mert a Bianca és a cserszegi fűszeres már most jelentősen meghaladja a fehér szőlőfajták átlagos termőterületét.

A kékszőlőknél a kékfrankos a domináns, termőterülete azonban az utóbbi tíz évben jelentősen csökkent. Ugyanez mondható el a vezető kék fajták szinte mindegyikéről, csak a cabernet sauvignon kivétel, amelyet jelenleg közel ötödével nagyobb területen termesztnek, mint 2003-ban.

Hazánkban a Duna borrhéjában a legjobb a saját tulajdonú szőlőültetvények aránya 83,42%-kal, az átlagos parcellaméret pedig 0,68 hektár, melyekkel jócskán az országos átlag felettinek mondható a régió. Az ültetvények átlagéletkora is itt a legfiatalabb 19,6 évvel.

Összességében elmondható, hogy a fehérszőlő fajták között a Bianca termőterülete nő és az látszik, hogy a biancát nem a kis területen termelt fajták helyére telepítik, hanem a nagyobb, de csökkenő területen termelt fajták helyére. Az Aletta pedig valószínűleg szintén követni fogja őket, ha a jelenlegi területnövekedési tendenciája a következő évekre is áthúzódik.

2.2.5. Felső-Magyarország

A borrhéj szőlőterületei alapján inkább fehérborszőlő termesztőnek mondható, ugyanakkor kiemelendő a vörösborkészítés hagyománya is (pl. Egri Bikavér). Összességében a szőlőterületek 65%-a fehér- és 35%-a kékszőlő volt 2003-ban, és ez az arány napjainkban mintegy 60:40 körül alakul. Ez elsősorban a fehérszőlő ültetvényterületek csökkenésének eredménye. A kékszőlők termőfelülete 200-300 hektárral bővült. Borvidéki szinten csak az Egri borvidék termőterülete nőtt, és a kékszőlő-termesztés fellendülése is ide köthető. Az egyetlen jelentős fehér fajta, amelynek területe nőtt 2003-hoz képest a szürkebarát, mindössze 46 hektárral. A 2003-as vezető fajta, a rizlingszilváni napjainkra elvesztette termőterületének csaknem felét és a korábban csak harmadik legnagyobb területen termesztett fajta, az ottonel muskotály lett így a fehérborszőlő fajták közül az első.

Egyes években (pl. 2005) nagyobb ütemű volt az új területek művelés alá vonása, mint az ültetvények kivágása, főként a chardonnay és a szürkebarát esetében. Ennek ellenére jól látszik, hogy 12 év alatt fokozatosan csökkent a termőterület.

A kékszőlők esetében más a helyzet. A 2003-ban vezető fajta, a kékfrankos napjainkig megőrizte első helyét, ám kis mértékben csökkent a termőterülete, hasonlóan a zweigelt és kékoportó fajtáké is. A ma kedveltebb fajták, mint a merlot és cabernet sauvignon ültetvényeinek területe viszont nőtt.

2005-ben jelentősen fellendült a kékfrankos, cabernet sauvignon, blauburger és merlot, valamint más kékszőlő fajták telepítése és az új területek mellett csak a kékfrankos esetében volt nagyobb mértékű a szőlőkivágás.

A szőlőültetvények a régióban 67,8%-os arányban vannak saját tulajdonban és átlagos parcellaméretük 0,43 hektár, mely adatok az országos átlag alattiak. Az ültetvény átlagéletkora 26,1 év, fiatalabb az országosnál (26,3 év).

2.2.6. Tokaj

A borvidék fő fajtái a furmint, a hárslevelű és a sárgamuskotály. A fehér szőlők termőterülete az elmúlt évtizedben tovább nőtt néhány száz hektárral. A kékszőlő fajták termőterületének nagysága eltölpül a fehérek mellett, a teljes termőterület 1-2 ezrelékét teszik ki.

A termőterület közel háromnegyed része furmint, a fennmaradó terület nagy részén hárslevelűt, kisebb területen sárgamuskotályt termesztnek. A maradék mintegy 5%-nyi

területen vegyes fajtákat termesztnek, melyek közül említésre méltó még a Zéta, a kövérszőlő és a zenit.

A régió országos átlag alatti mind a saját tulajdonú termőhelyek arányában (67,59%), mind a parcellák átlagos méretében (0,32 hektár). Mindemellett az ország legöregebb ültetvényei itt találhatóak (átlagéletkor: 33,8 év).

2.3. A szaporítóanyag-előállítás helyzete

Az alábbiakban a magyarországi szaporítóanyag-előállítás jelenlegi helyzetét foglaljuk össze röviden.

Az alanyültetvények felülete alig valamivel haladja meg a 100 hektárt. Az utolsó komoly telepítések hazánk uniós csatlakozását megelőző években valósultak meg, azonban jellemzően csak vírusokra (agrobaktériumra és az ESCA kórokozóra nem) tesztelt szaporítóanyagból létesültek, fajtaszerkezetük pedig meglehetősen egysíkú. Az alanyültetvények életciklusa viszonylag rövid (15-17 év), a friss telepítések termőre fordulási ideje pedig aránylag hosszú, és az alanyvessző megművelése és feldolgozása csak szakképzett, gyakorlott munkaerővel valósítható meg. A termelési-értékesítési lánc integráció hiányában, kis felületen, családi formában egész Európában nehezen bizonyul életképesnek.

Az üzleti alapon történő biztosítás kevésbé megfizethető. A jéghálók megvalósítása (a külföldi versenytársakkal ellentétben) kiforratlan területnek számít jelenleg.

A magyar oltványtermelő vállalkozások kevésbé tőkeellátottak, ezért technológiai lemaradásokkal rendelkeznek. A klímaváltozás okozta kiszámíthatatlan időjárás megnövelte a szaporítóanyag előállítás kockázatát.

A szaporítóanyag termesztésre alkalmas területek (sík, jó talaj, öntözhető) általában nem esnek egybe a szőlőtermesztésre is alkalmas területekkel. A földterületek folyamatos cseréje (faiskolai forgó) az új termőföld-szabályozás keretei között zajlanak, erre növény-egészségügyi szempontok miatt a szőlőiskolák jogszabályban kötelezettek.

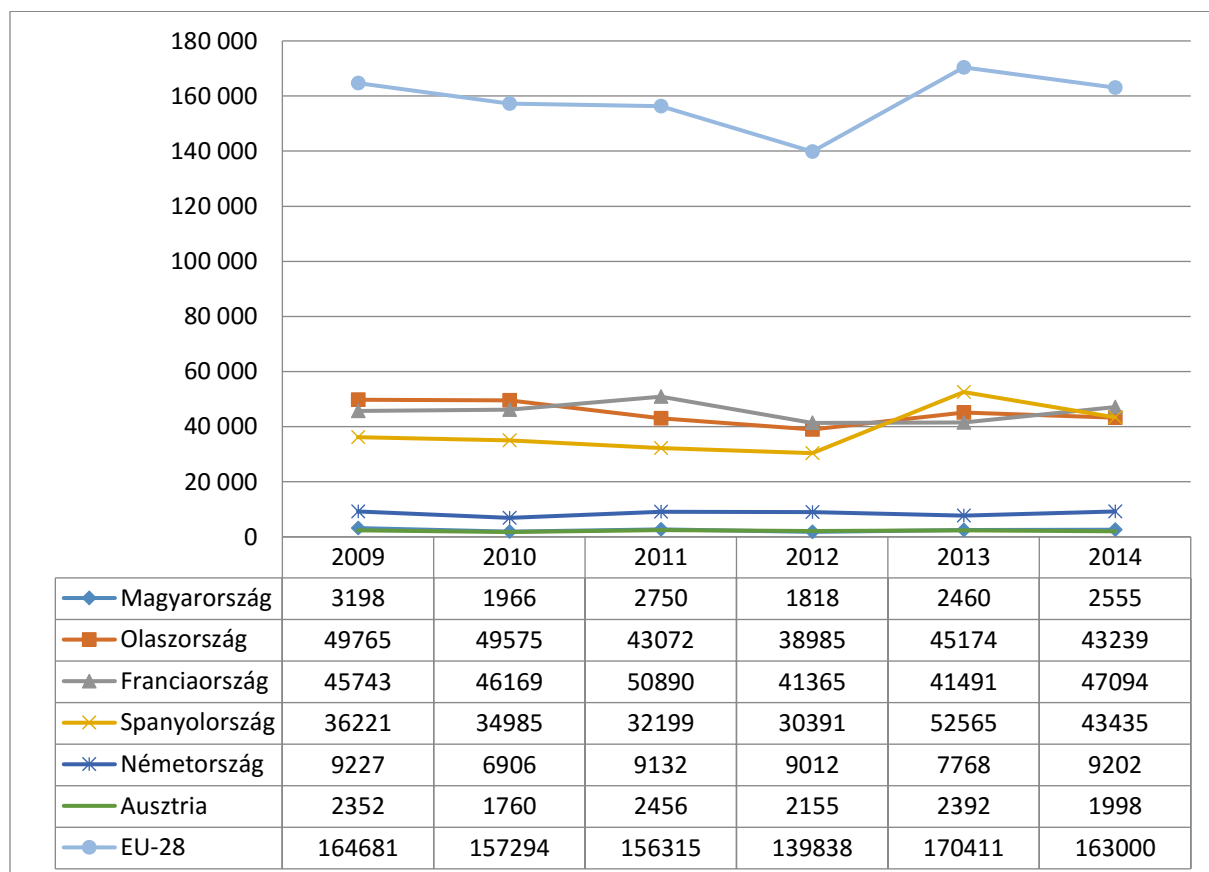
Ami a hatósági ellenőrzést illeti, a NÉBIH-en belül a szakmai felügyeletet, minősítést, és a növény-egészségügyi vizsgálatokat külön igazgatóságok párhuzamos munkával, párhuzamos díjazással látják el. A hatósági díjakat hektárra vetítve szabják ki, függetlenül az ott termelt anyag mennyiségére, a termést érő káreseményre, vagy a termés értékesíthetőségére.

Összességében elmondható, hogy az oltványtermesztés és a gyökeres dugvány előállítás számára kedvező, hogy a jelenlegi, ültetvény szerkezet állapotfenntartásához, átalakításához és a tőkepusztulás pótlásához jelentős szaporítóanyag mennyiségre van szükség. A szaporítóanyag-termelésben komoly méretgazdaságosság van, ennek megfelelően a kisüzemek száma csökken.

3. Magyarország bortermelése

Magyarország mind világ-, mind pedig európai szinten tekintve messze le van maradva a legnagyobb bortermelő országoktól a bortermelés mennyiségét illetően. Ahogy azt a 3.1 ábra is mutatja, Magyarország európai szinten a közepes bortermelő országok közé tartozik.

A bortermelés nagysága a korábban sztenderdnek tekintett 3-3,5 millió hektoliteres mennyiségtől az elmúlt öt szüret (2010-2014) alkalmával messze elmaradt. Ez alapján elmondható, hogy a mennyiség szempontjából rosszabb években 2, jobbakkban pedig 2,5 millió hektoliter körül alakul a termelés.

3.1 ábra: A bortermelés nagyságának alakulása az EU-ban 2009-2014-ig.

Forrás: DG AGRI

A 2013-ban kiadott C típusú bor származási bizonyítványok adatai alapján megállapítható, hogy évente mintegy 12 ezer bortételt hoznak forgalomba, amely mögött 2,4 millió hektoliteres mennyiség van. Az átlagos tétel nagyság 194 hektoliter, hatalmas szórással (a relatív szórás 241%-os).

A teljes forgalomba hozott mennyiség fele száraz, harmada féledes, kilencede édes, harmincada pedig félszáraz. A tételek számát tekintve még nagyobb a száraz borok aránya (71%), míg a magas átlagos mennyiségnek (406 hl/tétel) köszönhetően alacsony (18%) a féledeseké.

4. Az ágazat szerkezete

4.1. Termelés

A gazdasági aktákat összesítő legfrissebb, 2016-os, tisztított statisztikák szerint összesen 41 798 db gazdasági akta aktív, vagyis összesen ennyi vállalkozás foglalkozott szőlőtermeléssel vagy borkészítéssel.

Ahogy azt az 4.1 táblázat is mutatja, a gazdasági akta tulajdonosok 83%-a olyan őstermelő vagy természetes személy, aki csak szőlőtermeléssel foglalkozik.

Jogi forma	Csak szőlőtermesztés	Csak borkészítés	Szőlőtermesztés és borkészítés	ÖSSZESEN
Állami fenntartású intézmény	2	0	0	2
Betéti társaság	62	58	96	216
Családi vállalkozás	44	0	6	50
Egyéb nem természetes személy	42	5	20	67
Egyéb természetes személy	47	1	17	65
Egyéni cég	2	6	6	14
Egyéni vállalkozó	385	58	334	777
Egyesülés	2	0	0	2
Korlátolt felelősségű társaság	349	351	533	1 233
Közkereseti társaság	1	3	1	5
Külföldi személy vagy társaság	132	74	17	223
Őstermelő	14 310	552	2 407	17 269
Részvénytársaság	7	14	21	42
Szövetkezet	24	18	14	56
Természetes személy	20 496	150	1 131	21 777
ÖSSZESEN	35 905	1290	4 603	41 798
Aktivitás	65,23%	70,82%	30,32%	64,54%

4.1 táblázat: A hegyközségi tagok (gazdasági akták) megoszlása vállalkozási forma és tevékenység szerint (2016). Az aktivitásra vonatkozó adatok a 2013/2014. borpiaci évből származnak.

Forrás: HEGYÍR

A fenti táblázat azt mutatja, hogy a szőlőtermelés és a borászat meglehetősen kettéválik, annak ellenére, hogy a bortermelők négyötöde folytat szőlőtermesztést is. A megosztottságot annak figyelembe vételével is jelentős mértékűnek kell tekintenünk, hogy ez sokszor csak formai (pl. egy cég a tulajdonosától és annak családtagjaitól vagy azonos tulajdonban álló cégtől vásárol szőlőt).

A gazdasági akták 2013/2014. és 2015/2016. borpiaci évre vonatkozó adataiból kiderül, hogy a szőlőtermelők extrém kompetitív környezetben dolgoznak (a koncentráció mérésére használt Herfindahl-Hirschman index² értéke mindkét évben 0,08%).

A vizsgált időszakokban a borászattal (is) foglalkozó aktív termelők 49%-a sosem igényelt a forgalomba hozatali engedély kérelmezéséhez szükséges C típusú bor származási bizonyítványt, vagyis az általa megtermelt bort teljes egészében más borászat részére értékesíti. A borászati termékek forgalomba hozatala ennek tudatában koncentrálnak tűnhet, amit erősít az a tény is, hogy a 25 legnagyobb borászat az összes bor 68, illetve 70%-át hozta forgalomba a vizsgált időszak során. Mindazonáltal a Herfindahl-Hirschman index igen alacsony értéke (3,57%, illetve 3,73%) azt mutatja, hogy valójában a borszektor is kifejezetten dekoncentrálnak számít.

Érdekes megfigyelni az utolsó teljes borpiaci évben mutatott aktivitási arányokat. A táblázat aktivitás sora mutatja azoknak az arányát, akik 2013/2014-ben kértek valamilyen, a tevékenységükhöz kötődő származási bizonyítványt. Azt láthatjuk, hogy a gazdasági aktások jelentős mennyisége, 35,46%-a nem mutatott aktivitást ebben az időszakban. Különösen a kizárólag bortermeléssel foglalkozók voltak inaktívak.

Következtetések

A fenti adatok legfontosabb tanulsága, hogy az ágazatban mind a vertikális, mind pedig a horizontális integráció megkerülhetetlen kérdés. Ennek megfelelően nem csak a szőlészet és a borászat tevékenységét kell koordinálni, hanem a szőlőtermelőket és a borászatokat is.

4.2. Hegyközségi rendszer

Jelenleg, a hegyközségekről szóló 2012. évi CCXIX. törvény alapján működő hegyközségi rendszer 104 hegyközségben dolgozó 105 hegybíróból, 22 borvidéki hegyközségi tanácsból és az országos képviseletet ellátó HNT-ből áll.

Az ágazat szereplői a borvidékekre tekintenek a szakigazgatás és az önkormányzatiság, valamint az érdekvédelem természetes egységeként. A borvidékek mérete azonban jelentős változatosságot mutat, néhány borvidék önmagában kisebb, mint a legnagyobb hegyközségek. Ennek felismerése következtében az országban már három borrhégió (borvidéki régió) is működik valamilyen formában, noha az új hegyközségi törvény által bevezetett borrhégiós tanácsok még sehol sem jöttek létre.

A borvidékek átlagos mérete 2900 hektár, igen jelentős területi különbségek mellett (a relatív szórás 143%), míg a lehetséges alternatívaként felmerülő borrhégiók átlagos szőlőterülete 11,5 ezer hektár, a méretbeli különbségek pedig jóval alacsonyabbak (a relatív szórás 54%).

Következtetések

² A Herfindahl-Hirschman index a koncentráció mérésére szolgál. Értéke az egyes szereplők piaci részesedésének négyzetösszegével egyezik meg. Maximális értéke (monopólium esetén) 100%.

Jelen helyzetben a borvidéki szint a sok kis- és igen eltérő méretű egység miatt nem tűnik egységesen elégséges méretűnek az ágazat igazgatásával, önkormányzatiságával és érdekvédelmével kapcsolatban helyi szinten felmerülő feladatok ellátására, valamint a tagoknak nyújtott szolgáltatások megszervezésére.

5. A bor felhasználása

5.1. Bormérleg

Borpiaci év	Nyitókészlet (hl)	Termelés (hl)	Export (hl)	Import (hl)	Fogyasztás (hl)	Egy főre jutó számított fogyasztás (l/fő/év)
2008/2009	2 575 480	3 343 700	655 980	160 109	2 268 167	22,6
2009/2010	3 155 142	3 198 000	800 299	125 323	2 550 343	25,5
2010/2011	3 127 823	1 761 700	709 536	444 087	2 505 117	25,1
2011/2012	2 118 957	2 750 000	532 677	439 227	2 471 880	24,9
2012/2013	2 303 627	1 818 000	554 619	441 501	2 042 623	20,6
2013/2014	1 978 538	2 618 000	540 506	456 418	2 070 437	20,9
2014/2015	2 442 013	2 773 000	621 751	203 270	2 550 586	25,9

5.1 táblázat: Magyarország bormérlege (2008/2009-2014/2015. borpiaci évek).

Forrás: KSH, NAV.

Az 5.1 táblázat a termelést, a külkereskedelmet, a készleteket, valamint az ezen adatokból számított egy főre jutó borfogyasztást mutatja be.

A bormérlegben a fogyasztás értékét az alábbi összefüggés segítségével kapjuk meg:

$$\begin{array}{|c|} \hline \text{nyitókészlet} \\ \hline + \\ \hline \text{termelés} \\ \hline + \\ \hline \text{import} \\ \hline \end{array} = \begin{array}{|c|} \hline \text{zárókészlet} \\ \hline \text{(a következő év nyitókészlete)} \\ \hline + \\ \hline \text{export} \\ \hline + \\ \hline \text{fogyasztás} \\ \hline \end{array}$$

5.1 ábra: a bormérleg kiszámításának módszere

5.2. A bor külkereskedelme

Az alábbiakban Magyarország bor külkereskedelmét foglaljuk össze a KSH és más statisztikai gyűjtések alapján. Fontos módszertani kiegészítés, hogy a KSH külkereskedelmi adatai csak a 100 millió Ft feletti éves forgalommal rendelkező vállalkozások tevékenységét összegzik.

Az 5.2 táblázat adataiból jól látható, hogy az import mennyisége 2011 után jelentősen megnőtt, és csak 2014 végén kezdett csökkenni. Mindeközben az export mennyisége a termésmennyiség ingadozása mellett is stagnál. Ennél azonban fontosabb, hogy az export értéke ettől függetlenül stabilan meghaladja az importét.

A világ borexportjában való részesedést figyelembe véve kijelenthető, hogy a magyar szőlő-bor ágazat hazai orientációját nem érintették a globális trendek: míg a termelés mennyiségéből 1% a részesedésünk, addig az export mennyiségéből kb. 0,5%.

Időszak	EXPORT		IMPORT		SZALDÓ	
	Mennyiség (ezer hl)	Érték (millió €)	Mennyiség g (ezer hl)	Érték (millió €)	Mennyiség (ezer hl)	Érték (millió €)
2008/2009.	656	64	160	17	496	47
2009/2010.	800	68	125	13	675	55
2010/2011.	710	69	444	24	265	45
2011/2012.	533	60	439	27	93	32
2012/2013.	555	66	442	33	113	33
2013/2014.	541	63	456	27	84	37
2014/2015.	621	74	203	20	418	54

5.2 táblázat: Magyarország bor külkereskedelme (2008/2009-2014/2015. borpiaci évek).

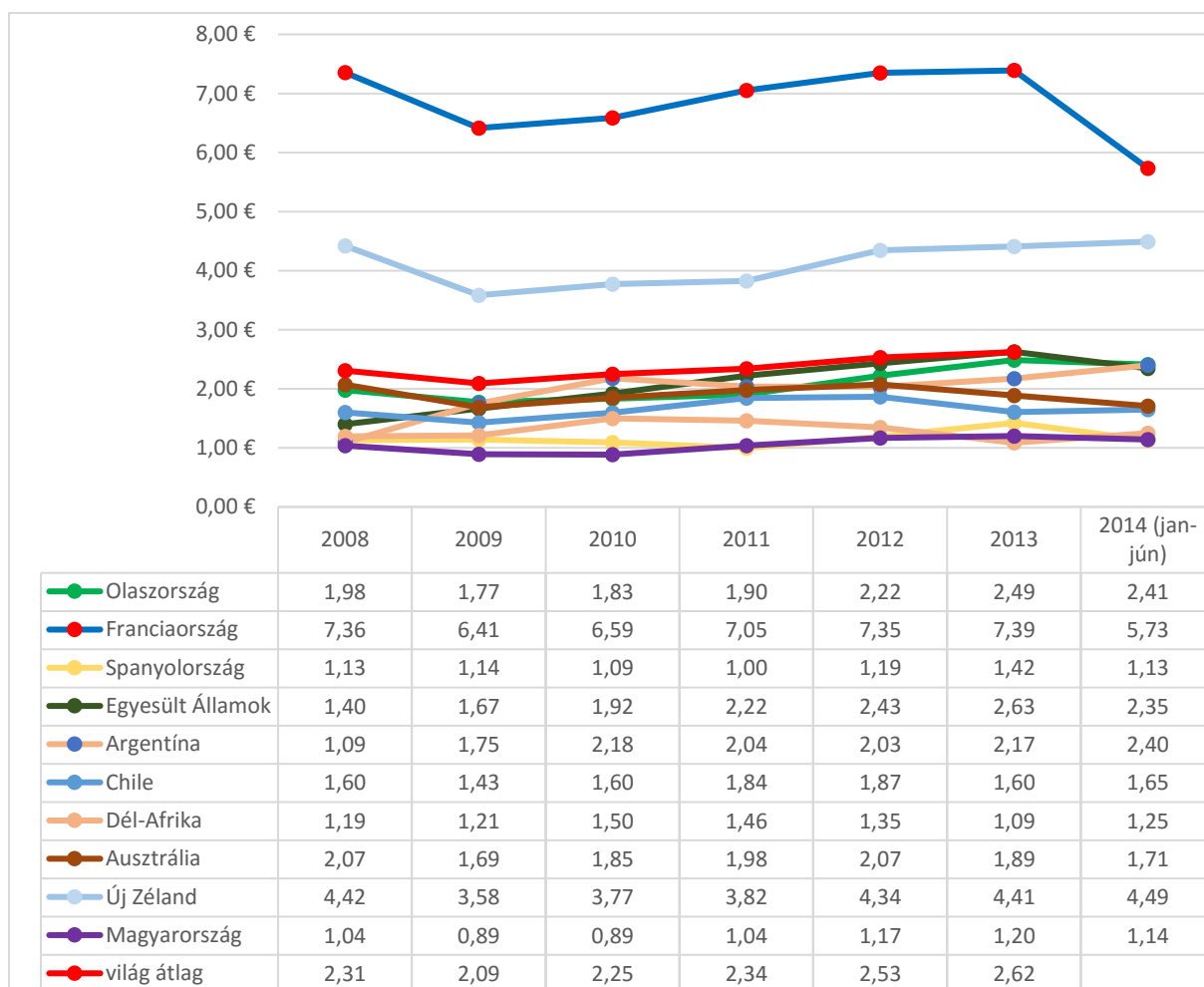
Forrás: KSH

Az 5.3 és az 5.4 táblázat mutatja meg – az elmúlt hat borpiaci év átlagát tekintve – a legfontosabb külkereskedelmi partnereket.

	Mennyiség alapján			Érték alapján		
	Ország	Mennyiség	Piacrészt	Ország	Érték	Átlagár
EXPORT	1 Németország	142 979 hl	22,67%	Németország	12,30 m €	0,86 €
	2 Csehország	136 665 hl	21,67%	Csehország	9,23 m €	0,68 €
	3 Szlovákia	88 258 hl	13,99%	Egyesült Királyság	8,60 m €	1,46 €
	4 Egyesült Királyság	58 714 hl	9,31%	Szlovákia	6,02 m €	0,68 €
	5 Lengyelország	22 932 hl	3,64%	Svédország	3,43 m €	1,98 €
	6 Oroszország	18 002 hl	2,85%	Lengyelország	3,20 m €	1,40 €
	7 Svédország	17 335 hl	2,75%	Kanada	2,26 m €	2,18 €
	8 Olaszország	14 714 hl	2,33%	Oroszország	2,21 m €	1,23 €
	9 Kanada	10 392 hl	1,65%	Kína	2,15 m €	3,06 €
	10 Ausztria	9 295 hl	1,47%	Egyesült Államok	2,11 m €	2,85 €
ÁTLAGOS ÖSSZES EXPORT		630 767 hl	100%		66,37 m €	1,05 €
IMPORT	1. Olaszország	267 837 hl	82,60%	Olaszország	14,06 m €	0,52 €
	2. Németország	27 940 hl	8,62%	Németország	3,84 m €	1,38 €
	3. Spanyolország	7 485 hl	2,31%	Franciaország	2,13 m €	3,78 €
	4. Franciaország	5 635 hl	1,74%	Spanyolország	0,87 m €	1,16 €
	5. Ausztria	2 689 hl	0,83%	Ausztria	0,55 m €	2,03 €
ÁTLAGOS ÖSSZES IMPORT		324 277 hl	100%		23,06 m €	0,71 €

5.3 táblázat: Magyarország bor külkereskedelme (2010/2011-2014/2015. borpiaci évek).

Forrás: KSH

5.2 ábra: Egyes bortermelő országok és Magyarország által elért átlagos exportárak, 2008-2014. (naptári évek, adatok euró/literben)

Forrás: *Wine by Numbers, KSH, OIV*

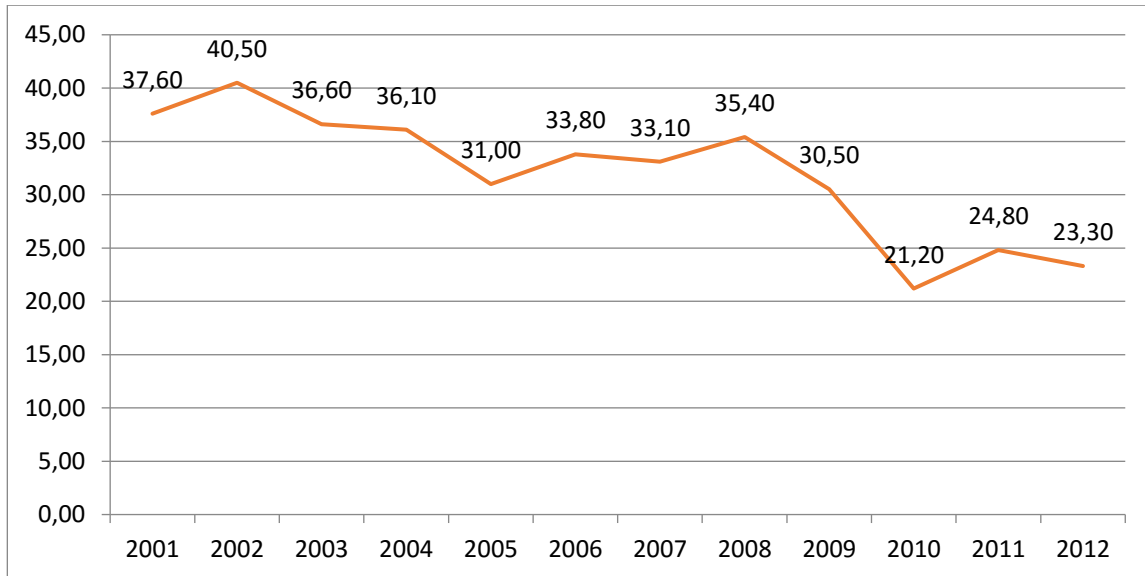
Bár évről-évre és stabilan megállapítható, hogy a Magyarországra érkező borok olcsóbbak az innen kivitteknél, borexportunk korlátozott eredményeit az 5.2 ábra mutatja be szemléletesen. A vizsgált országok közül szinte a teljes időszak alatt Magyarország érte el a legalacsonyabb átlagárát, messze elmaradva a világ átlagától.

Következtetések

A hazánkba irányuló import és a hazai export adatok alapján megállapítható, hogy a magyar szőlő-bor ágazat nem a legolcsóbb borok termelésében a legversenyképesebb. Más bortermelő országokkal összevetve komoly elmaradást mutat exportunk egységára – az eltérés főleg az európai országokkal összevetve nevezhető jelentősnek. Az export és importárak alapján elmondható, hogy a magyar bor a világpiacon jelenleg egy fokozattal a legolcsóbb kategória feletti pozícióban található, amely nem a legkedvezőbb helyzet.

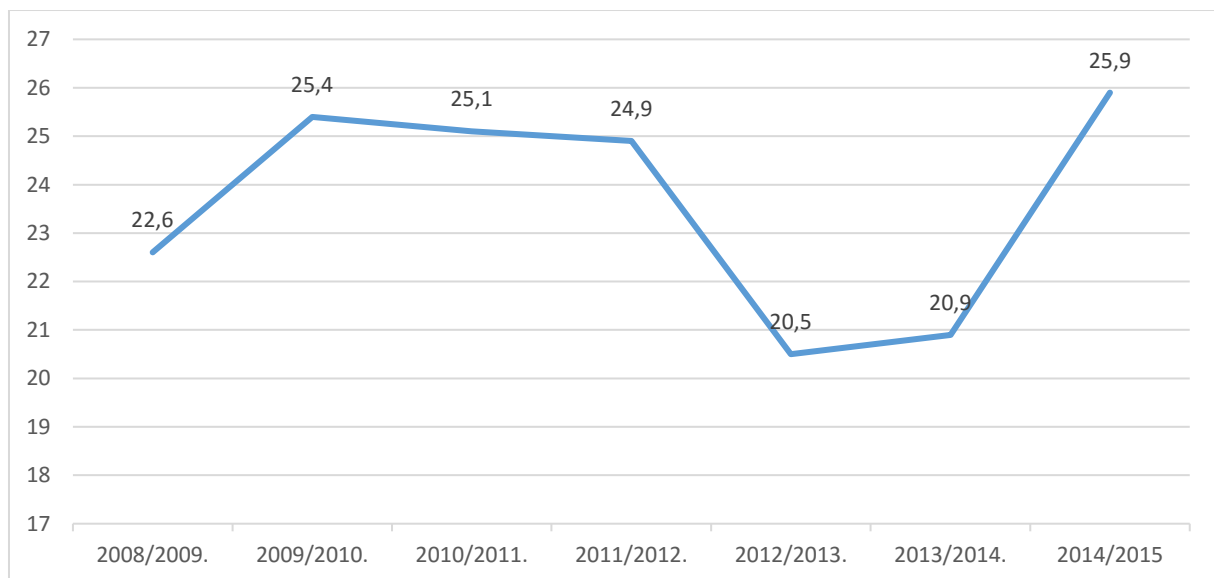
5.3. Borfogyasztás Magyarországon

A borfogyasztásra vonatkozó adatok gyűjtése mindig is nagy nehézségekbe ütközött. Itt két módszertannal dolgoztunk: az OIV általi becsléssel és a bormérlegből számítottal. Az 5.3 és az 5.4 ábrák e két adatsort mutatják be.

5.3 ábra: Egy főre jutó borfogyasztás Magyarországon (liter/fő/naptári év), 2001-2012.

Forrás: OIV

5.4 ábra: Egy főre jutó borfogyasztás Magyarországon (liter/fő/borpiaci év), 2008-2015.

Forrás: a bormérlegből számolva

A két, eltérő módszertannal becsült, és eltérő időszakra vonatkozó adatsorból az egy főre jutó magyarországi borfogyasztás 10 éves csökkenést követően 20-25 liter/fő/év között stabilizálódni látszó trendje mutatkozik meg.

A magyar fogyasztók főleg ünnepek során vagy az ízek élvezete miatt isznak alkoholos italokat. A GfK 2013-as adatai szerint a borfogyasztók 85%-a egyetért azzal, hogy a bor a jó

ízokról és kulináris élvezetekről szól, valamint jól illik az ételek mellé. A legtöbb embernek az alkoholfogyasztás a közösségi élet egy formája, közös program a barátokkal.

A KutatóCentrum és a GfK 2013-as kutatásából kiderül, hogy a 18-64 éves korosztály közel 85%-a legalább alkalmanként fogyaszt bort, főként a férfiak, valamint magasabb végzettségű fiatal felnőttek. A férfiak fele és a nők negyede szívesen fogyaszt bort. Az AMC 2013-as felmérése szerint a fogyasztók 13%-a napi rendszerességgel fogyaszt bort, 20%-uk pedig minimum heti egyszer.

Magyarország egy hagyományos borfogyasztó ország, szinte minden háztartás vásárol bort rendszeresen, habár a trend a GfK felmérése alapján csökkenést mutat, 10%-kal csökkent a vásárlók száma az elmúlt időszakban. Az átlagos vásárlási gyakoriság ennek ellenére növekedett, csakúgy, mint a vásárolt mennyiség: egy háztartás majdnem 35 liter bort vásárol egy évben. A fiatalok körében a rozé bor a legkedveltebb (a 40 év alattiak 40%-a választja a többi helyett), amíg az idősebbek a száraz fehéret valamint a vöröset részesítik előnyben.

Több felmérés (GfK, AKI) is visszaigazolja azt, hogy a vásárlási döntéseket főleg az ár, valamint a bor származása alapján hozzák: nagyon fontos a magyar fogyasztóknak, hogy a bor magyar legyen. Másik fontos tényező a régió vagy földrajzi árujelző, valamint a szőlőfajta. A fogyasztók 60%-a 1000 forintnál kevesebbet szokott fizetni egy palack borért. 28% azoknak az aránya, akik ennél többet, de 2000 forintnál kevesebbet fizetnek, és a fogyasztók 10%-a hajlandó akár 5000 forintot is fizetni egy palackért.

A KutatóCentrum és GfK szerint a magyar borfogyasztók édesszájúaknak mondhatók, hiszen az összes vásárolt bor 58%-a édes vagy félédes. A közvetlen (kis)termelői vásárlások száma növekszik. A nagyobb kiserelésű borok fontos szerepet játszanak, hiszen a vásárlásoknak csak az 1/3-át teszik ki a palackozott borok. A vezető elosztási csatornák mennyiség tekintetében a hipermarketek (31%), diszkontok (24%) és szupermarketek (16%). A független borszaküzletek csak 9%-át fedezték az eladásoknak.

Következtetések

A fentiek alapján úgy tűnik tehát, hogy a bor a megfontoltabb életritmus kelléke, amiben nagyon nagy szerepet játszik az a vélekedés, hogy – más alkoholfajtákkal ellentétben – pozitív élettani hatással bír.

A GfK adatai szerint az a konklúzió vonható le, hogy a bor kiválasztása során nagyon gyakran az ár és a könnyű elérhetőség játssza a meghatározó szerepet. A fogyasztók számára jelenleg nagyon fontos, hogy a bor magyar legyen.

A számok azt mutatják, hogy a magyar vásárlók árérzékenyek, ugyanakkor fontos szerepet játszik a szőlőfajta és a pincészet is (ebben a sorrendben), míg a csomagolásra csak kevesen figyelnek. Ugyanakkor iskolázottság tekintetében a legtudatosabban a felsőfokú végzettségűek válogatnak: náluk a szőlőfajta mellett a régió és a pincészet is kiemelt szerepet játszik, emellett ők az árra és mások ajánlására is jobban odafigyelnek.

6. Eredetvédelmi rendszer

A borászati termékek európai uniós eredetvédelmi rendszerében jelenleg 31 eredetmegjelölés és 6 földrajzi jelzés áll uniós oltalom alatt Magyarország számára.

Az uniós borreform keretében 2009. augusztus 1-jén lépett hatályba az egységes uniós eredetvédelmi rendszer. A korábbi uniós szabályok alapján uniós szinten elismert oltalmak esetében el kellett készíteni az új szabályok szerinti termék-leírásokat. A termék-leírások elkészítésének kötelezettségével az EU olyan feladatot rótt a termelőkre, amelyet már korábban is elvégeztek vagy pedig el kellett volna végezniük. Ezekben a dokumentumokban a korábbi esetleges, sok helyen, de ott is hiányosan (borvidéki rendtartás, adott esetben miniszteri rendelet) megtalálható, bizonyos esetekben ezoterikusnak tűnő vagy tautologikus magyarázatok helyett egyértelműen meg kellett határozni egy-egy földrajzi árujelző használatának feltételeit. A termék-leírás elkészítésekor a 2009. augusztus 1-jén hatályos szabályokat kellett figyelembe venni. Ennek megfelelően, mivel néhány védett eredetű bortól eltekintve nem voltak kőbe vésve a szabályok, nagyon sok fontos kérdés tisztázódott a termék-leírások elkészítése során.

Az egyes földrajzi árujelzők használatával kapcsolatos legfontosabb előírásokat a (túloldalon található) 6.1 táblázat foglalja össze. A táblázatból jól látható, hogy kevés kivételtől eltekintve szinte az összes földrajzi árujelző esetében a jogszabályok által meghatározott minimális minőségi paramétereket alkalmazzák. E tény az egyes földrajzi árujelzővel a piacon megjelenő termékekre vonatkozóan két lehetséges következménnyel bír: az átlagár alacsony, vagy az ár terjedelme (az adott földrajzi árujelzővel jelölt legolcsóbb és legdrágább termék ára közötti különbség) magas. A 2016 nyarán elvégzett polctükör vizsgálat megmutatta, hogy a legtöbb földrajzi árujelző esetében a két hatás közül valamelyik érvényesül.

Hazánkban egészen a legutóbbi időig az eredetvédelem germán koncepciója dominált. E megközelítést esetén az érintett borokon jelölt földrajzi név általában valamely szakigazgatási (pl. borvidék) vagy közigazgatási egység (pl. borvidéki település) neve. A földrajzi név itt elsősorban (szinte kizárólag) származást jelöl, hiszen egy szakigazgatási egység határainak és egyáltalán: nevének megválasztásakor értelemszerűen a szakigazgatási szempontok domináltak³, és ugyanez igaz a területi lehatárolásra is (egy-egy kevésbé frekvenciált területet sokszor abba a borvidékbe soroltak be, amelyik közelebb fekszik hozzá⁴).

Egy eredetvédelmi rendszer elsődleges célját akkor fejt ki hatásosan, amennyiben hatásosan szolgálja a fogyasztók eligazodását (és ezáltal a termelők érdekeit). Az eredetvédelem célja, hogy a földrajzi árujelzők használatával növelje a szőlő- és bortermelők

³ pl. többszörösen összetett borvidéknevekre, amelyek azóta visszaszorulóban vannak (pl. Mosel-Saar-Ruwer vagy Pannonhalma-Sokoróaljai borvidék helyett ma már Moseli vagy Pannonhalmi borvidékről beszélünk).

⁴ pl. az Alföldön található Heves város a Mátrai borvidék része, a Beregi borvidékből az országhatáron belül maradt Barabást a Bükki borvidékhez sorolták

jövedelmét. Az eredetvédelem e funkcióját az adott név (földrajzi árujelző) reputációjának növelése és minél jobb kiaknázása révén érheti el.

Földrajzi árujelző	Eredetvédelmi kategória	Borászati termékek száma	Bortípusok száma	A szőlő minimális érettsége (°MM)	A szőlő maximális hozama (seprős újbaborban kifejezve, hl)	Használható szőlőfajták száma	HBB	Módosítások száma
Badacsony	OEM	1	7	17	100	23	van	-
Balatonboglár	OEM	5	3	15	100	37	nincs	2+1
Balaton-felvidék	OEM	2	3	15	100	28	van	-
Balatonfüred-Csopak	OEM	1	3	15	100	31	van	-
Bükk	OEM	1	3	15	100	33	nincs	-
Csongrád	OEM	1	3	15	100	23	van	1
Debrői Hárslevelű	OEM	1	2	17/20	100/60	15	van	1+1
Duna	OEM	1	4	15	100	31	nincs	1+1
Eger	OEM	1	3	16/20/20	100/60/35	47	van	2
Etyek-Buda	OEM	3	4	15	100	64	nincs	1
Hajós-Baja	OEM	2	3	15	100	18	nincs	1+1
Izsáki Arany Sárfehér	OEM	1	1	16	100	1	van	1
Káli	OEM	1	8	17/19/20	85/55/35	32	van	1
Kunság	OEM	3	13	15	100	59	nincs	1+1
Mátra	OEM	1	6	15	100	34	van	0+1
Monor*	OEM	1	3	16	70	22	van	-
Mór	OEM	1	3	15	100	20	nincs	0+1
Nagy-Somló	OEM	2	4	15	100	44	van	-
Neszmély	OEM	2	3	15	100	25	nincs	-
Pannon	OEM	1	3	15	100	41	nincs	1+1
Pannonhalma	OEM	1	5	15	100	30	nincs	-
Pécs	OEM	1	3	15	100	32	nincs	0+1
Soltvadkerti Ezerjő*	OEM	2	3	17	70	1	van	-
Somlói	OEM	1	2	18	80	5	van	-
Sopron	OEM	2	6	15	100	22	nincs	0+1
Szekszárd	OEM	1	7	15/19	100/55	40	nincs	1+1

Tihany	OEM	1	2	17,5	55	8	van	-
Tokaj	OEM	2	10	15	100	6	van	1
Tolna	OEM	1	3	15	100	38	nincs	1+1
Villány	OEM	3	11	15/15/17,5/20	100/90/60/35	30	van	2+1
Zala	OEM	3	4	15	100	43	van	1
Balaton	OFJ	2	3	13,4	120	77	van	2+1
Balaton-melléki	OFJ	1	3	13,4	120	58	nincs	-
Dunántúl	OFJ	1	3	13,4	120	78	nincs	0+1
Duna-Tisza Közi	OFJ	1	4	13,4	120	70	nincs	2+1
Felső-Magyarország	OFJ	1	5	13,4	120	56	nincs	1
Zemplén	OFJ	1	2	13,4	120	16	van	1

6.1 táblázat: A magyarországi földrajzi árujelzők használatának legfontosabb szabályai (a legalább nemzeti jóváhagyó határozattal lezárt módosítások alapján. A csillaggal jelölt földrajzi árujelzők jelenleg átmeneti nemzeti oltalmat élveznek).

Forrás: saját gyűjtés a boraszat.kormany.hu/termekleirasok2 címen közzé tett termékleírások alapján

A 6.1 táblázatban megfigyelhető, hogy bizonyos esetekben (pl. Eger, Villány) több minőségi szint is létezik, amelyek esetében a minőséget szabályozó paraméterek értelemszerűen eltérő határértékeket vesznek fel.

A magyarországi eredetvédelmi rendszer előzőekben ismertetett problémáinak negatív hatásai az eredetvédelmi rendszer rossz kommunikációjában (rossz kommunikálhatóságában) is megmutatkoznak. Az AKI 2014-ben publikált kutatásai alapján a fogyasztók nem csak a legtöbb földrajzi árujelzővel, hanem még az eredetvédelmi kategóriák új neveivel sincsenek tisztában.

A 6.2 táblázat mutatja meg, hogy melyik a tíz legnagyobb mennyiségben megjelenő oltalom alatt álló eredetmegjelölés vagy földrajzi jelzés. A táblázatból emellett az is kiderül, hogy a magyarországi termelők által forgalomba hozott borászati termékek csökkenő, de még így is jelentős hányada nem visel földrajzi árujelzőt. Az elmúlt három év során a legnagyobb mennyiségben stabilan a Duna-Tisza közti földrajzi jelzéssel hoztak forgalomba bort. Az ellenőrzési díj bevezetését követően, az utolsó két év során rendre a három nagy, összességében az ország összes borvidékét lefedő földrajzi jelzés szerepel a lista első három helyén.

2013.		2014.		2015.	
O.E.M./O.F.J.	Mennyiség	O.E.M./O.F.J.	Mennyiség	O.E.M./O.F.J.	Mennyiség
1. Duna-Tisza közti	159 013 hl	Duna-Tisza közti	349 701 hl	Duna-Tisza közti	827 293 hl
2. Dunántúl	126 479 hl	Dunántúl	155 530 hl	Felső-Magyarország	224 316 hl

3. Tokaj	105 423 hl	Felső-Magyarország	143 647 hl	Dunántúl	200 057 hl
4. Eger	87 493 hl	Tokaj	113 348 hl	Eger	103 358 hl
5. Felső-Magyarország	83 299 hl	Eger	102 359 hl	Tokaj	94 184 hl
6. Mátra	69 842 hl	Balatonmelléki	68 280 hl	Villány	86 733 hl
7. Villány	64 215 hl	Villány	64 949 hl	Balatonmelléki	57 014 hl
8. Balatonmelléki	60 689 hl	Szekszárd	51 776 hl	Szekszárd	55 059 hl
9. Balatonboglár	51 028 hl	Mátra	50 286 hl	Mátra	54 096 hl
10. Szekszárd	50 799 hl	Balatonboglár	37 209 hl	Balaton	36 400 hl
<i>Földrajzi jelzés nélküli</i>	<i>1 258 817 hl</i>	<i>Földrajzi jelzés nélkül</i>	<i>1 151 322 hl</i>	<i>Földrajzi jelzés nélkül</i>	<i>446 784 hl</i>
ÖSSZESEN	2 373 478 hl	ÖSSZESEN	2 582 670 hl	ÖSSZESEN	2 551 816 hl

6.2 táblázat: A tíz legnagyobb mennyiségben megjelenő oltalom alatt álló eredetmegjelölés és földrajzi jelzés, az adott évben kiadott C típusú bor származási bizonyítványok alapján.

Forrás: HEGYÍR

A germánból a latin eredetvédelmi rendszerbe történő sikeres átmenetre kiváló példája Ausztria. Az ausztriai eredetmegjelölések egy része továbbra is *qualitätswein* (minőségi bor), azonban egyre több közöttük a latin iskola sajátosságait mutató D.A.C. Ezeknél a neveknél (pl. Eisenberg, Wiener Gemischter Satz, Mittelburgenland) nagyon jól meghatározzák a terméket. Ez különösen az engedélyezett fajták számában mutatkozik meg, amely a kifejezetten több fajtából készülő Wiener Gemischter Satz kivételével mindössze 2-3 (de van olyan név is, ahol csak egy).

Hozzá kell tenni, hogy Ausztriában igen szigorú szabályok vonatkoznak a védett eredetű borok termelésére: a hektáronkénti terméshozam nem haladhatja meg a 90 q-t vagy 67,5 hl-t. Magyarországon e paraméterek értéke – a szakma akaratának megfelelően – 100 q, illetve 160 hl/ha (csak néhány speciális esetben kevesebb).

Következtetések

Eredetvédelmi rendszerünk az átalakulás és a lassú változás jeleit mutatja. Összességében elmondható, hogy a földrajzi árujelzők fontos szerepet játszanak a magyar borászatban, azonban használatuk kevés tudatosságot mutat.

Néhány kivételtől eltekintve – elsősorban az eredetmegjelölések termékleírásai – nem elég specifikusan határozzák meg az adott névvel jelölhető terméket, az eredetvédelmi rendszerünk a megkülönböztető funkcióját nem tudja teljesíteni. A szabályok nem kellő specifikussága hozzájárul ahhoz a csak látszólagosan ellentmondásos helyzethez, hogy az eredetvédelemmel összefüggő szabályok egyszerre túl szigorúak és túl megengedőek. A termékleírások módosítása során a hegyközségi szervezetek nem készítettek hatásvizsgálatot az egyes termékek piaci helyzetéről, a márkaépítés összefüggéseiről.

A szabályok nem kellő specifikussága a földrajzi árujelzők pozícionátlanságában is megmutatkozik: a legtöbb névvel egyszerre kívánják jelölni az alacsony, a közepes és a magas minőségi szintű (és árú) termékeket. Ez értelemszerűen egy lehetetlen cél, s már önmagában hozzájárul ahhoz a látszólag ellentmondásos helyzethez, miszerint az eredetvédelemmel összefüggő szabályok egyszerre túl szigorúak és túl megengedőek.

7. Közösségi bormarketing

A magyarországi bor közösségi marketingjének kérdése jelenleg nem megoldott. Számos szervezet foglalkozik közösségi bormarketinggel, ezek:

- FM (Nemzeti Borkiválósági Program),
- Magyar Turisztikai Ügynökség (ProWein és ProWine vásárok, London Wine Fair),
- KKM (nagykövetségek, Magyar Nemzeti Kereskedőház Zrt.),
- HNT (Enoexpo),
- borvidékek, termelői szervezetek (pl. rendezvényszervezés).

Az egyes szereplők közötti koordináció jelenleg intézményesített: a célokat és aktivitásokat a HNT által kezdeményezett, havi rendszerességgel megtartott megbeszéléseken egyeztetik. Az egyeztetések az állami bormarketing szervezet átalakítását követően, a Magyar Turisztikai Ügynökség vezetésével is folytatódnak.

8. Környezet

8.1. Támogatási környezet

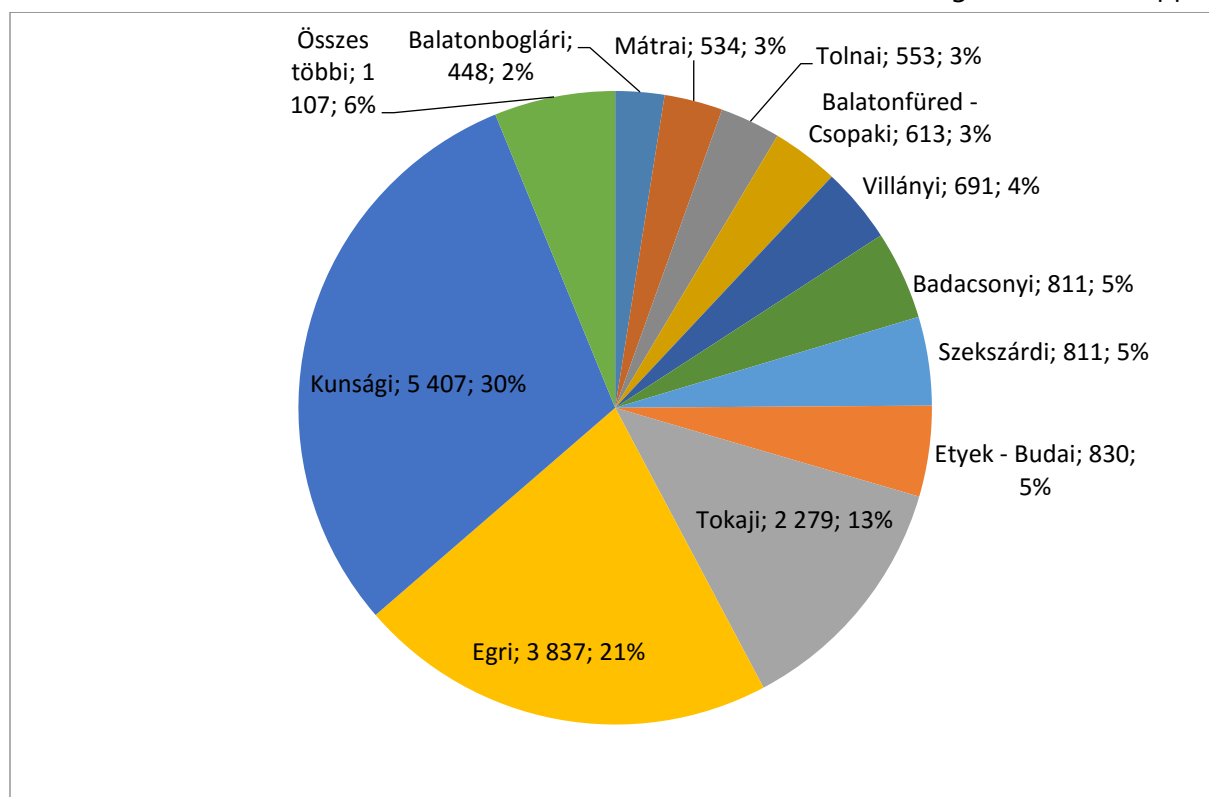
Magyarországon jelenleg és a közeli jövőben az alábbi támogatási források nyitottak a szőlő- és borkészítők részére:

- szőlő-bor nemzeti támogatási program (EMGA): 29 109 000 euró/év
- területalapú támogatás (EMGA): max. kb. 14 millió euró/év
- agrár-környezetgazdálkodási támogatás (2016-tól): ismeretlen (nem dedikált)
- beruházási támogatások (EMVA, 2016-tól): 40 milliárd Ft/7 év
- fiatal gazda támogatások (EMVA): ismeretlen (nem dedikált)

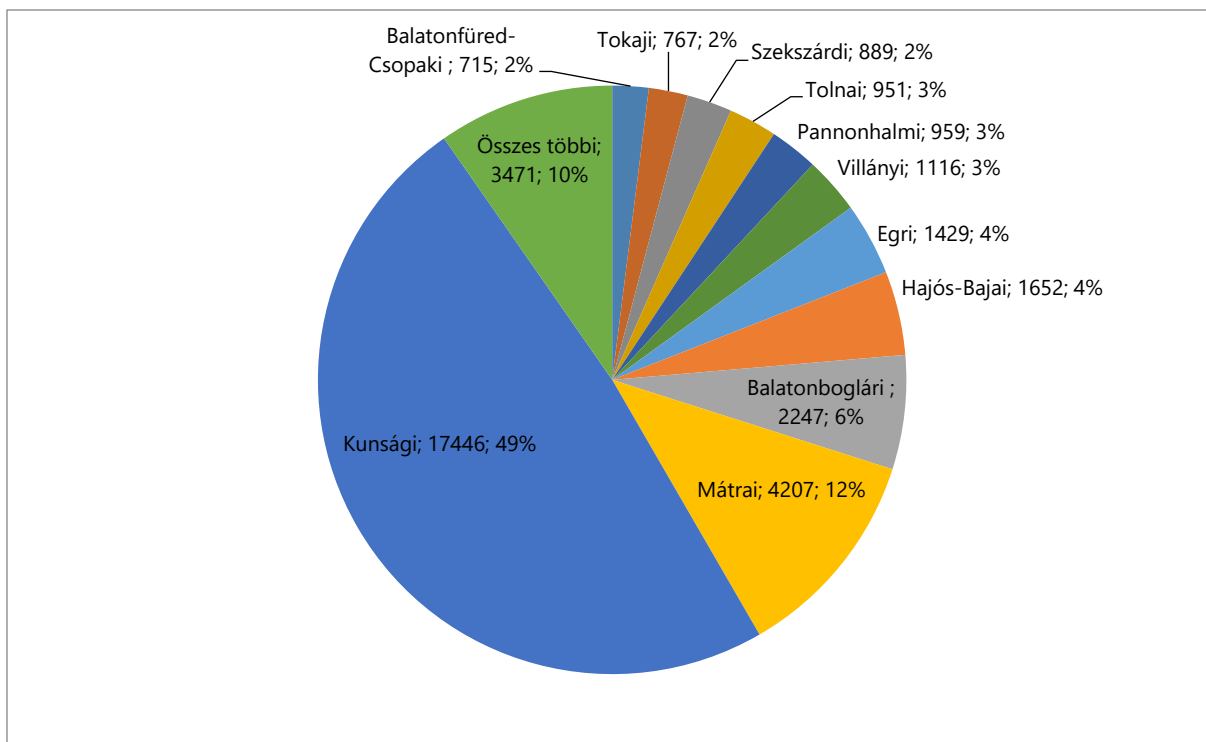
Összességében tehát éves szinten minimum 43 millió euró támogatás áll az ágazat rendelkezésére, ez az EMVÁ-s támogatásokkal együtt 2016-tól akár mintegy 50-60 millió euróra is megemelkedhet.

A nemzeti támogatási programban – különösen az EU-tagállamok átlagával összevetésben (ld. melléklet) – Magyarországon egyértelmű a szőlő szerkezetátalakítási támogatások túlsúlya. Ehhez képest a promóció és a beruházások elmaradása jelentős (utóbbi esetében ennek oka a támogatási intézkedés EMVÁ-ba történő áthelyezése).

Az elmúlt évek során a nemzeti támogatási program támogatásai, azon belül is két intézkedés; a borászati beruházások és a szőlő szerkezetátalakítás bírt meghatározó szereppel.

8.1 ábra: A borászati beruházási támogatások borvidéki megoszlásában, 2011-2015 (adatok millió Ft-ban).
Forrás: MVH

8.2 ábra: A szőlő szerkezetátalakítási támogatások borvidéki megoszlásában, 2011-2015 (adatok millió Ft-ban).
 Forrás: MVH

A 2011-től 2014-ig tartó időszakban a borászati beruházások intézkedés keretében kifizetett kérelmek száma dinamikusan – a 2011-es 47 darabról 2014-es 185-re – növekedett. 2015-ben kisebb csökkenés volt megfigyelhető, abban az évben 147 kérelem kifizetésére került sor, ám ennek összege meghaladja az előző évet (5 024 648 343, valamint 5 286 236 633 forint). A legtöbb támogatás a Kunsági borvidék termelői kapták, azt követte az Egri, Tokaji, Szekszárdi és Villányi borvidék (8.1 ábra). Hozzá kell tenni, hogy a Kunsági borvidék dominanciája elsősorban az időszak elejének magas támogatási arányának köszönhető.

A szőlő szerkezetátalakítási támogatások esetében a kifizetett kérelmek száma csökkenő tendenciát mutatott évről évre, kivéve a 2015-ös évet, amikor a kérelmek száma meghaladta a 2011-es év adatait is. Mindeközben a megújult területek nagysága többé-kevésbé állandó, tehát nőtt az egy kérelmezőre jutó átlagos területnagyság. Hasonlóan a beruházásokhoz, a szerkezetátalakításokat tekintve is a Kunsági borvidék termelői részesültek a legtöbb támogatásban, a teljes támogatási keret közel fele e borvidék termelőihez került (8.2 ábra). A Kunsági borvidék dominanciája itt is az időszak elejének magas támogatási arányának köszönhető, a többi borvidéken működő termelők később kezdték el nagyobb arányban igénybe venni a támogatásokat.

Borvidék	Kifizetett kérelmek száma (db)	A kifizetett kérelmek összege (Ft)	Fajlagos támogatás (Ft/ha)
Badacsonyi borvidék	130,5	1 102 530 060	774 283
Balatonboglári borvidék	436	2 694 730 481	824 694
Balaton-felvidéki borvidék	130	436 802 184	513 757
Balatonfüred-Csopaki borvidék	323	1 328 124 936	654 997
Bükki borvidék	25	250 441 937	258 338
Csongrádi borvidék	31	238 061 996	217 224
Egri borvidék	507	5 266 676 309	982 991
Etyek-Budai borvidék	122,5	1 444 770 056	951 775
Hajós-Bajai borvidék	322	1 871 747 015	983 063
Kunsági borvidék	6298,5	22 853 258 095	1 121 344
Mátrai borvidék	1354	4 741 048 702	779 723
Móri borvidék	45	480 737 839	825 209
Nagy-Somlói borvidék	38	182 006 642	325 452
Neszmélyi borvidék	50	253 789 849	173 604
Pannonhalmi borvidék	238	1 150 594 503	1 736 211
Pécsi borvidék	71	273 910 693	415 659
Soproni borvidék	215	616 626 298	375 583
Szekszárdi borvidék	318	1 699 845 592	770 185
Tokaji borvidék	395	3 045 385 679	530 401
Tolnai borvidék	127	1 503 539 591	614 557
Villányi borvidék	411,5	1 806 559 842	728 227
Zalai borvidék	90	528 052 215	628 350
ÖSSZESEN	11678	53 769 240 514	838 065

8.1 táblázat: A borászati beruházási és szőlő szerkezetátalakítási támogatások borvidéki megoszlásában, 2011-2015. (az esetleges nem egész számok a több borvidéken érdekelt kérelmezőkre utalnak)

Forrás: MVH

A 8.1 táblázat a két támogatási formát együttesen kezeli. Ebből is látszik, hogy a Kunsági borvidék rendelkezik az összes támogatás körülbelül felével mind darabszámot, mind pedig összeget illetően. Az egy borvidéki hektárra jutó támogatást tekintve az első helyet a

Pannonhalmi borvidék foglalja el, az országos átlag kétszeresével: a borvidék méretéhez képest itt kapták a legtöbb támogatást a termelők.

8.2. Oktatás és kutatás

Magyarországon jelenleg 42 intézmény 68 szakán folyik közép- vagy felsőfokú szőlészeti vagy borászati szakos vagy szakirányos képzés. A 8.2 táblázat összegzése alapján kitűnik, hogy a szakoktatás szervezésében még mindig meghatározó a szőlész-borász elválasztás, amely csak részben indokolt.

Az érintett szakok mindössze 32%-a integrálja a két szakmát. Kifejezetten szőlész képzés nincs. A (különösen a felsőfokú) képzésekkel szemben megfogalmazott leggyakoribb kritika azok túl alacsony gyakorlatorientáltságára vonatkozik.

	Intézmény	Kertész (szőlész)	Élelmiszeripari technológus vagy mérnök	Borász	Szőlész- borász	ÖSSZESEN
Középfokú	32	11	14	3	11	39
Felnőttképzés	6	1	0	2	3	6
Felsőfokú	7	3	0	3	4	10
Szakképzés	7	5	4	0	4	13
ÖSSZESEN	42	20	18	8	22	68

8.2 táblázat: A magyarországi közép- és felsőfokú szőlész és borász szakok száma.

Jelenleg öt szőlészeti-borászati kutatóintézet működik Magyarországon, ebből egy hegyközségi tanácsi irányítással, kettő felsőoktatási intézmény részeként, kettő pedig a Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ részeként.

8.3. Jogszabályi környezet

Jelenleg Magyarországon a szőlő-bor ágazat működését – az EU-s jogszabályok mellett – négy törvény (bortörvény, hegyközségi törvény, jövedéki törvény és védjegy törvény), egy kormányrendelet, valamint számos miniszteri rendelet szabályozza. Ezek jelenleg – az elmúlt évek adminisztrációs terheket csökkentő intézkedései mellett is – komoly hatékonysági tartalékot jelentenek az ágazat szereplőinek működése szempontjából.

Kiemelendő ebből a szempontból az ágazat specifikus adatszolgáltatások ügye. Az új Jövedéki törvény lehetővé teszi, hogy Magyarország jól éljen az EU által biztosított lehetőségekkel, és megszűnjenek a párhuzamosságok, az egyes adatszolgáltatások módszertana, tartalma, tárgyidőszaka és benyújtási ideje pedig harmonizált legyen.

8.4. Az ágazathoz kapcsolódó szervezetek

Az ágazatot államilag elismert szakmaközi szervezetként a HNT képviseli. A Szakmaközi Bizottságon keresztül a HNT a Vindependent, a Magyar Szőlő- és Bortermelők Szövetsége, a Pannon Bormíves Céh, a Magyar Szeszipari Szövetség Termék Tanács, a Magyar Szőlőszaporítóanyag Termesztők Szövetsége, az Országos Kereskedelmi Szövetség, a Magyar Reklám Szövetség, valamint az Önszabályozó Reklám Testület véleményét csatornázza be.

A fentiek mellett az ágazatot érintő döntéshozatalban és azok végrehajtásában az alábbi szervezetek fejtenek ki tevékenységet:

- Országgyűlés (különösen: Mezőgazdasági Bizottság Szőlő-bor-pálinka albizottsága)
- minisztériumok: Miniszterelnökség (különösen: EMVÁ-s támogatások), FM és NGM,
- hatóságok és hivatalok: NÉBIH és Kormányhivatalok, MVH, NAV,
- állami tulajdonú gazdasági társaságok: Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt., AMC, Nemzeti Kereskedőház Zrt.

Emellett számos szervezet és hatóság tevékenysége érinti az ágazatot, például KKM, Magyar Bor Akadémia.

Összegzés

A magyarországi szőlő-bor ágazat a világ bortermelésének töredékét, mintegy 1%-át adja. Borszektorunk fókuszában továbbra is a magyarországi piac áll.

A hegyközségi tagok által művelt szőlőterület nagysága az EU-csatlakozást követően jelentősen csökkent, ez az elmúlt pár évben azonban stabilizálódni látszik, jelenleg mintegy 63 ezer hektár. Egyértelmű tendencia a kékszőlők arányának (2014-ben: 30%) lassú növekedése, valamint az illatos fehér és a rezisztens fajták előretörése.

E területnek azonban mintegy 90%-áról érkezik szüreti jelentés, és csak mintegy ¾-éről szüretelnek hivatalosan ténylegesen szőlőt. Ennélfogva tehát jelentős gondot jelent az ültetvények állapota, művelésben tartása és a termésbiztonság kezelése. Ezt támasztja alá az a tény is, hogy a kizárólag szőlőtermesztéssel foglalkozó hegyközségi tagok (gazdasági akta tulajdonosok) egyharmada nem mutat aktivitást.

Az ültetvények folyamatos utánpótlásához, valamint az ültetvényszerkezet javításához szükséges szaporítóanyag-termelési bázis állapota nem kielégítő.

Mind a szőlő- mind pedig a borpiacra jellemző a kínálat alacsony koncentrációja (az ezt mérő Herfindahl-Hirschman index értéke rendre 0,08%, illetve 3,57-3,73%). A hegyközségi tagok mindössze kilencede foglalkozik egyszerre szőlészettel és borászattal is. A megosztottságot annak figyelembe vételével is jelentős mértékűnek kell tekintenünk, hogy ez sokszor csak formai (pl. egy cég a tulajdonosától és annak családtagjaitól vagy azonos tulajdonban álló cégtől vásárol szőlőt). Mindezek egyértelműen kiemeli a koordináció (és integráció) fontosságát mind vertikálisan (szőlőtermelő-felvásárló), mind pedig horizontálisan (a szőlőtermelők között, illetve a bortermelők között).

A szakigazgatási-önkormányzati rendszer háromszintű, bár a negyedik (borrégiós) szint jogi feltételei is adottak. A rendszer fő problémája a középső, borvidéki szinten mutatkozik meg: ezen egységek között óriásiak a méretbeli különbségek, és a legtöbb kis egység mérete elmarad a hatékonyság szempontjából minimálistól.

A Magyarországon megtermelt vagy forgalomba hozott borászati termékek jelentős része itthon kel el, ezért a hazai szőlő-bor ágazat számára ez egy kulcsfontosságú piac. A hazai borfogyasztásról elmondható, hogy a hagyományos európai bortermelő-borfogyasztó országokhoz hasonló trendeket mutat, vagyis évtizedes távlatot figyelembe véve csökken. Az elmúlt éveket vizsgálva azonban azt látjuk, hogy csökkenés éveit követően a borfogyasztás 20-25 liter/fő/év között stabilizálódik. A hazai fogyasztókról elmondható, hogy kedvelik a magyar borokat, azonban igen árérzékenyek. E körülmények együttesen azt eredményezik, hogy a magyarországi borpiac a jelenlegi állapotában nem biztosít kellő alapot az ágazat fenntartható fejlődéséhez.

A külkereskedelmi adatok tanulsága szerint a magyar szőlő-bor ágazat nem versenyképes a legolcsóbb árszegmensbe tartozó borok piacán, ugyanakkor az exportpiacokon elért árak a nemzetközi átlag felét sem teszik ki.

Magyarország tehát egy kis bortermelő ország, igen nagy termőhelyi változatossággal. Jelenleg összesen 31 eredetmegjelölésünk és 6 földrajzi jelzésünk áll uniós oltalom alatt. Eredetvédelmi rendszerünk lassú átalakulásban van (a germán rendszerből a latin felé), azonban ez nem egy olyan tudatos folyamat, mint Ausztriában.

A változatosság érték is lehet, azonban mivel különösen az eredetmegjelölések termékleírásai (néhány kivétellel) nem elég specifikusan határozzák meg az adott névvel jelölhető terméket, az eredetvédelmi rendszerünk jövedelemnövelő funkcióját nem tudja teljesíteni. A szabályok nem kellő specifikussága a földrajzi árjelzők pozícionátlanságában is megmutatkoznak: a legtöbb névvel egyszerre kívánják jelölni az alacsony, a közepes és a magas minőségi szintű (és árú) termékeket. Ennek megfelelően az eredetvédelemmel összefüggő szabályok egyszerre túl szigorúak és túl megengedőek.

A közösségi bormarketing tevékenységeket jelenleg több szereplő végzi, a koordináció rendszeres és intézményesült, azonban hiányzik egy olyan szervezet (vagy szervezeti egység), amely kizárólag e feladatra fókuszálva végezné a magyar bor közösségi marketingjét.

A támogatási rendszer elemzése is a marketing alulfinanszírozását mutatja. Magyarország jelenleg igen komoly összeget fordít a szőlőtelepítések támogatására.

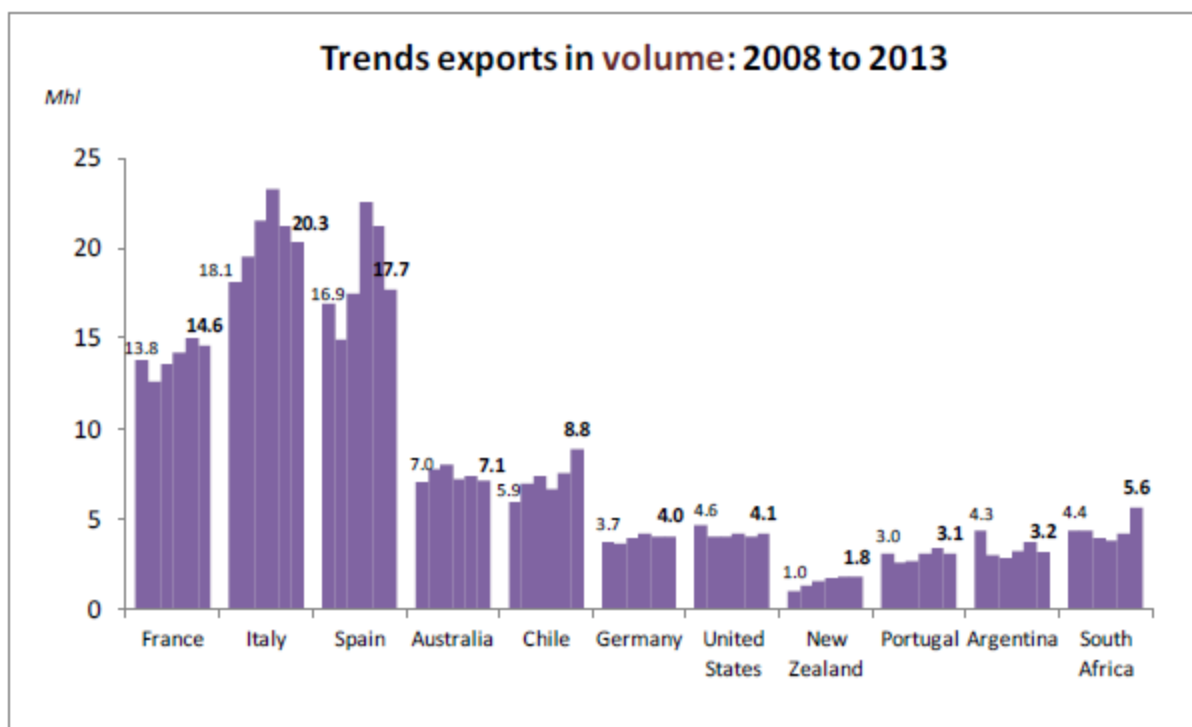
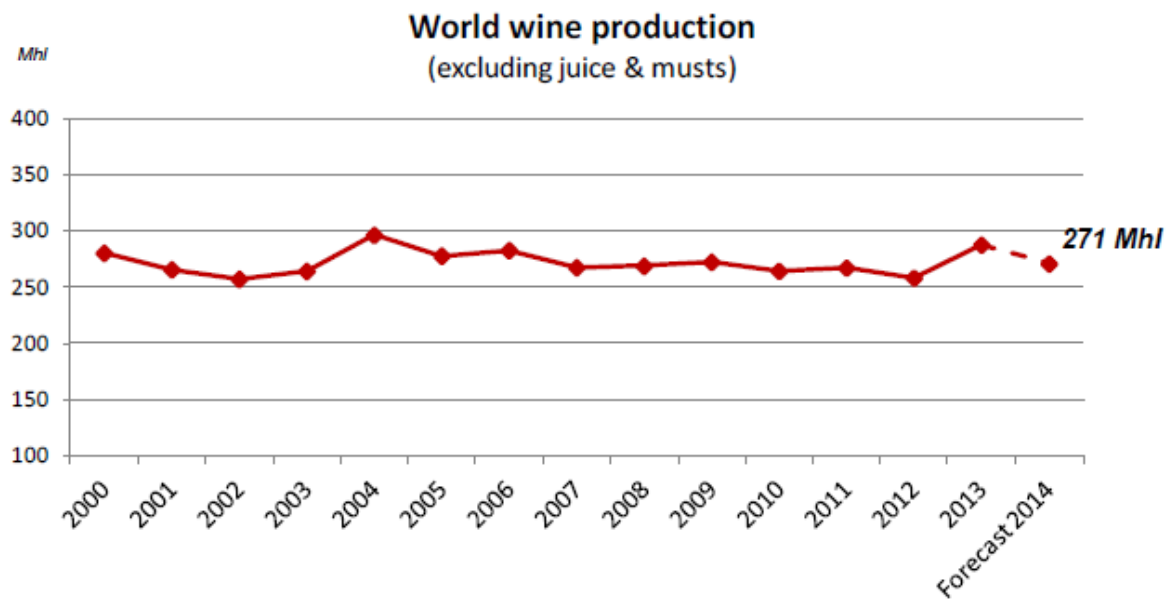
Az oktatásban továbbra is meghatározó a szőlészet és a borászat szétválasztásán alapuló megközelítés.

A jogszabályi környezet az adatszolgáltatások nem hatékony megszervezése miatt (eltérő módszertanú és tartalmú jelentések leadásának kötelezettsége nem azonos tárgyidőszakkal) jelenleg komoly gátját jelenti az ágazat fejlődésének.

Összességében elmondható, hogy a hazai szőlészet és borászat ugyan jó adottságokkal rendelkezik, és nagy számban vannak olyan termelők, akik jó példával járnak elől ezen adottságok kihasználásában (bármely szegmensben), egyes fontos mutatók általánosságban kevésbé kedvező helyzetre utalnak – különösen a gazdasági szereplők aktivitását leíró mutatók (a regisztrált és leszüretelt ültetvények aránya, a „nullás” jelentések magas száma, a sok inaktív gazdasági aktás).

Ezzel együtt adottságainkból jelenleg igen keveset használunk ki. Az eredetvédelmi rendszer csak részben látja el funkcióját, a közösségi bormarketing tevékenység pedig az optimálisnál alacsonyabb mértékű. Emellett különösen nagy hatékonysági tartalékok mutatkoznak a termelés koordinációban és a jogi szabályozásban.

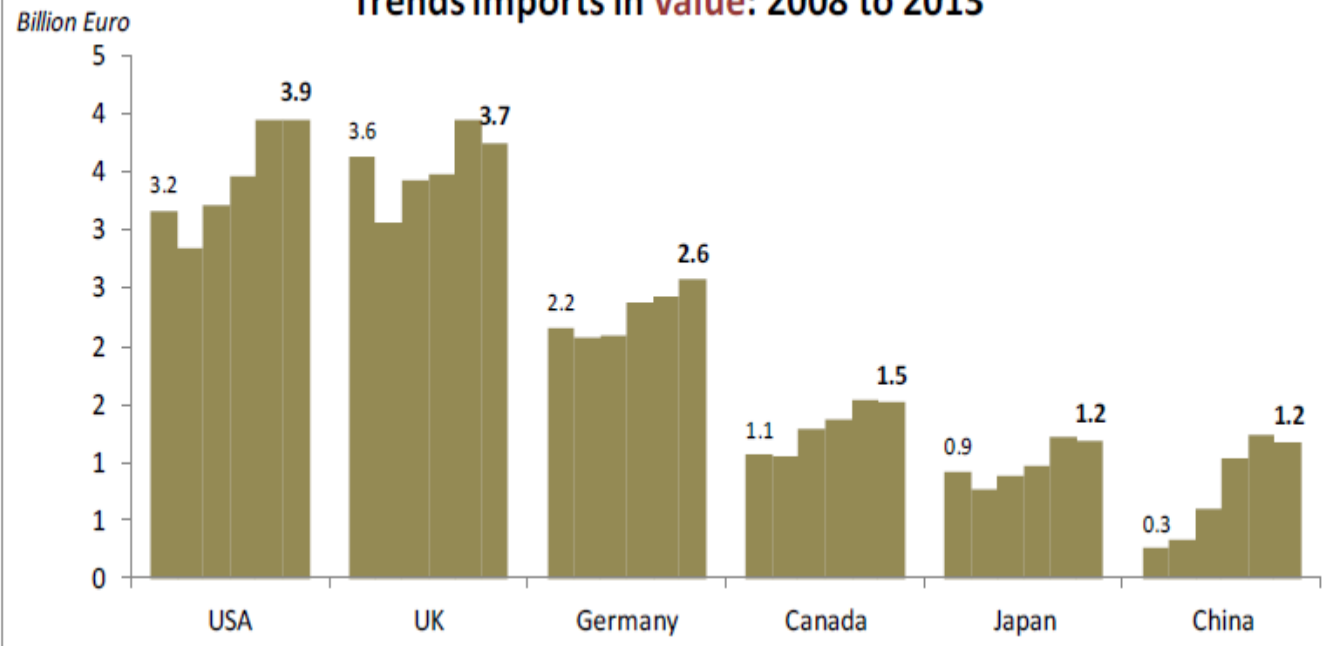
1. melléklet: a világ borászatát leíró adatok

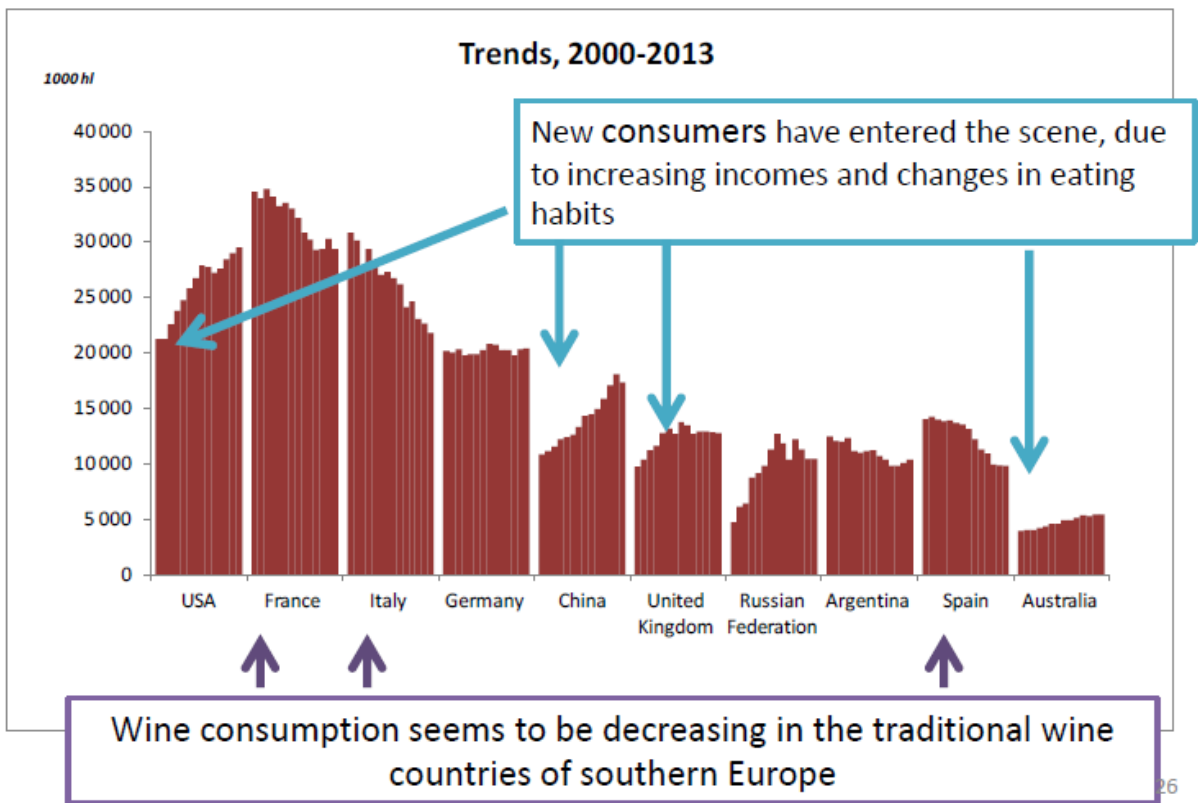
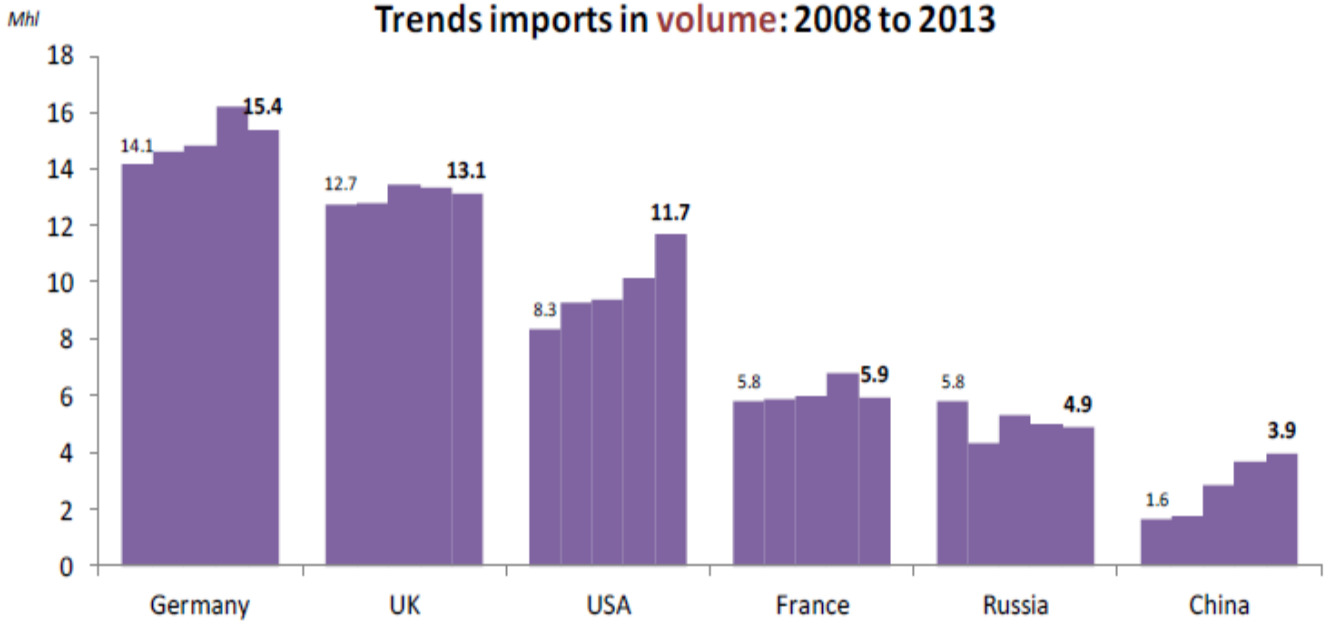

Trends exports in value : 2008 to 2013

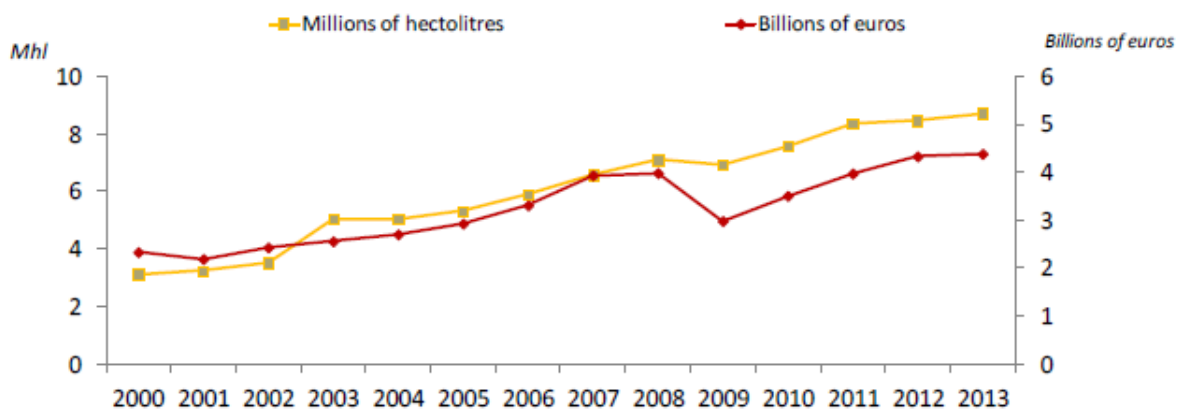

Trends imports in value: 2008 to 2013

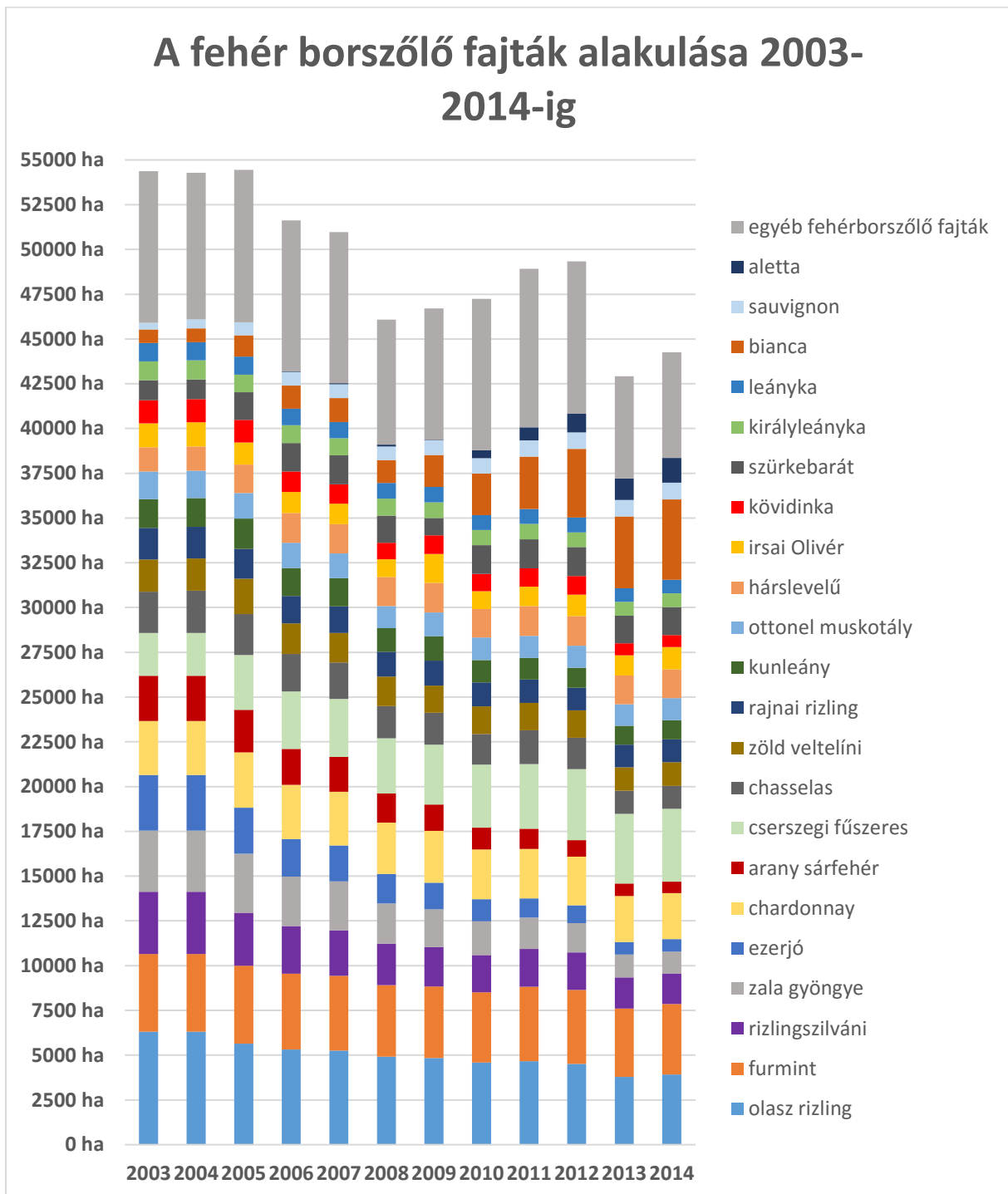

PEZSGÓ KIVITEL

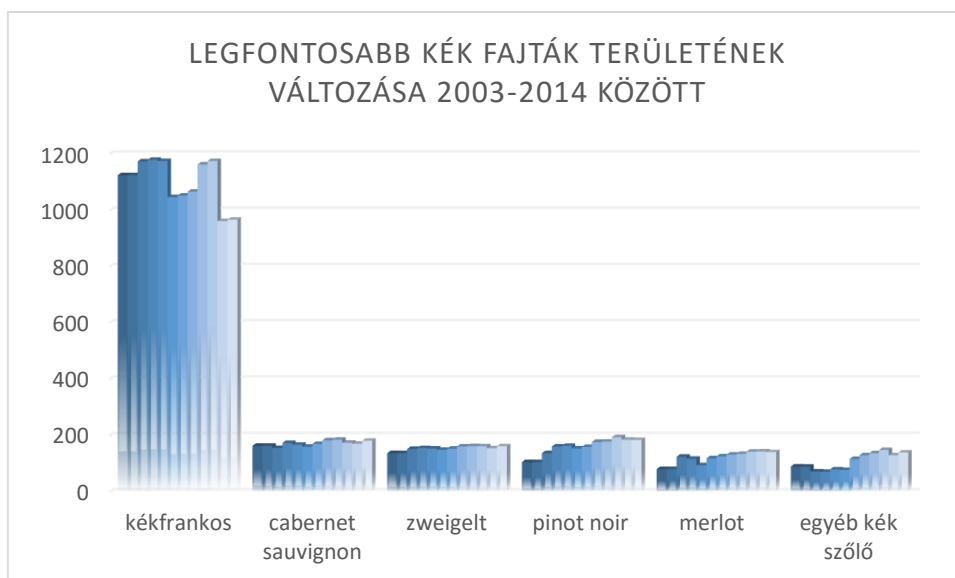
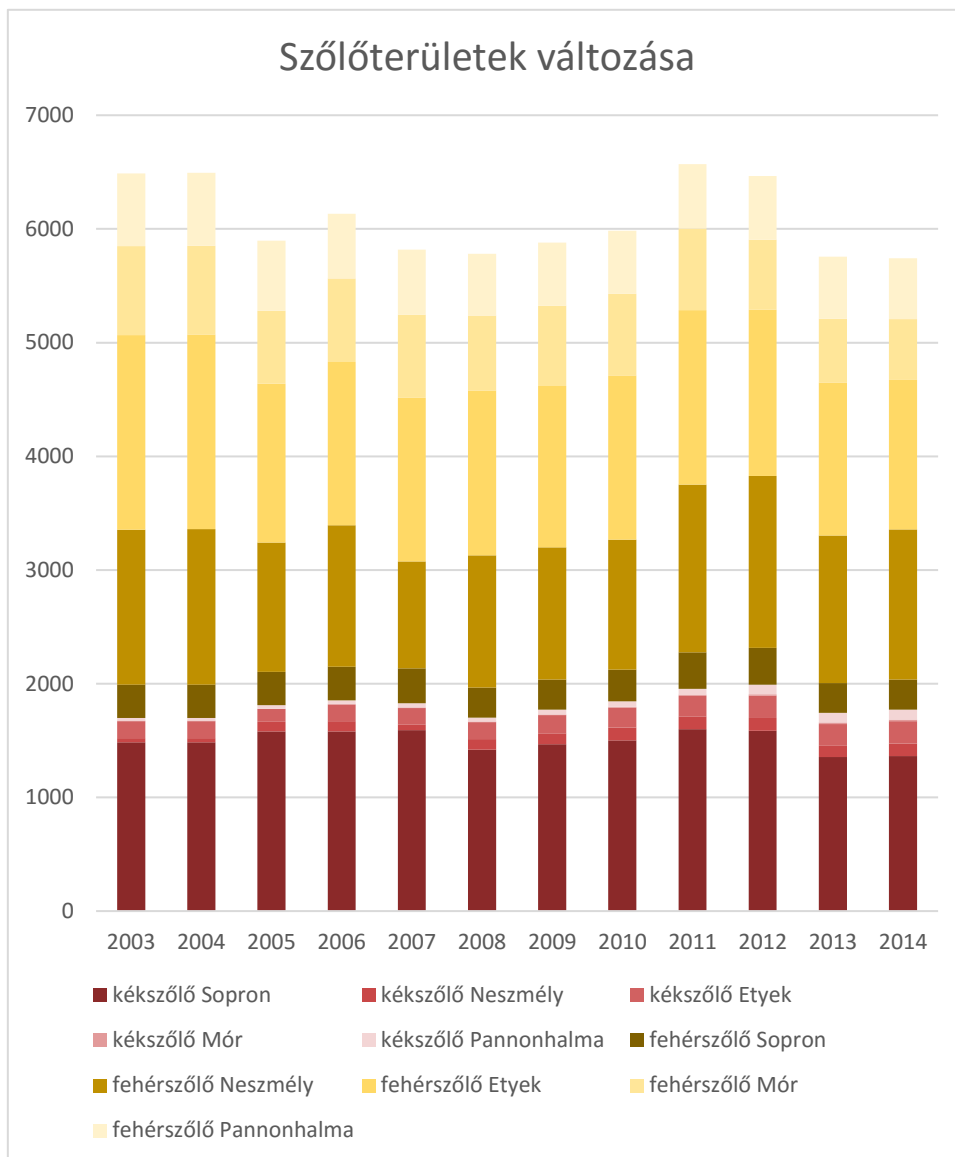
2. melléklet: szőlőterület fajtaösszetételével kapcsolatos adatok

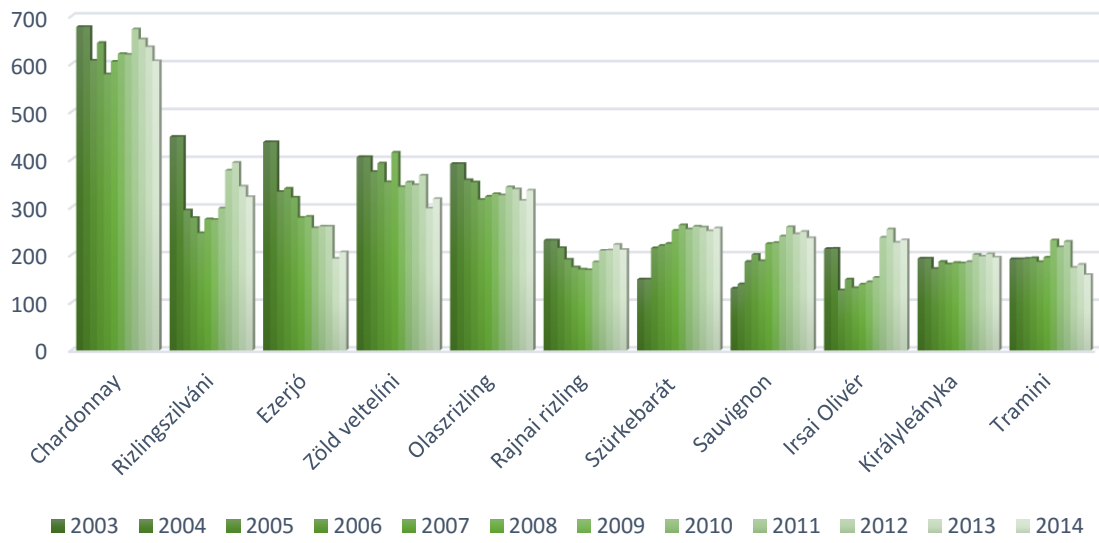
A vörös borszőlő fajták alakulása 2003-2014-ig

2.1. Felső-Pannon

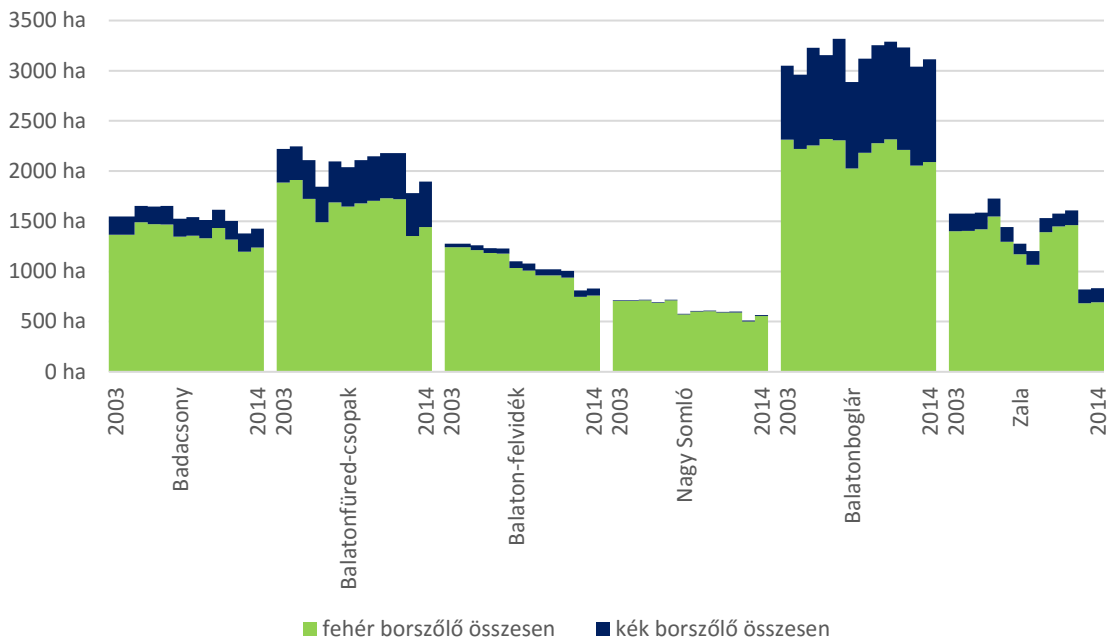

Fontosabb fehérszőlő fajták területének változása

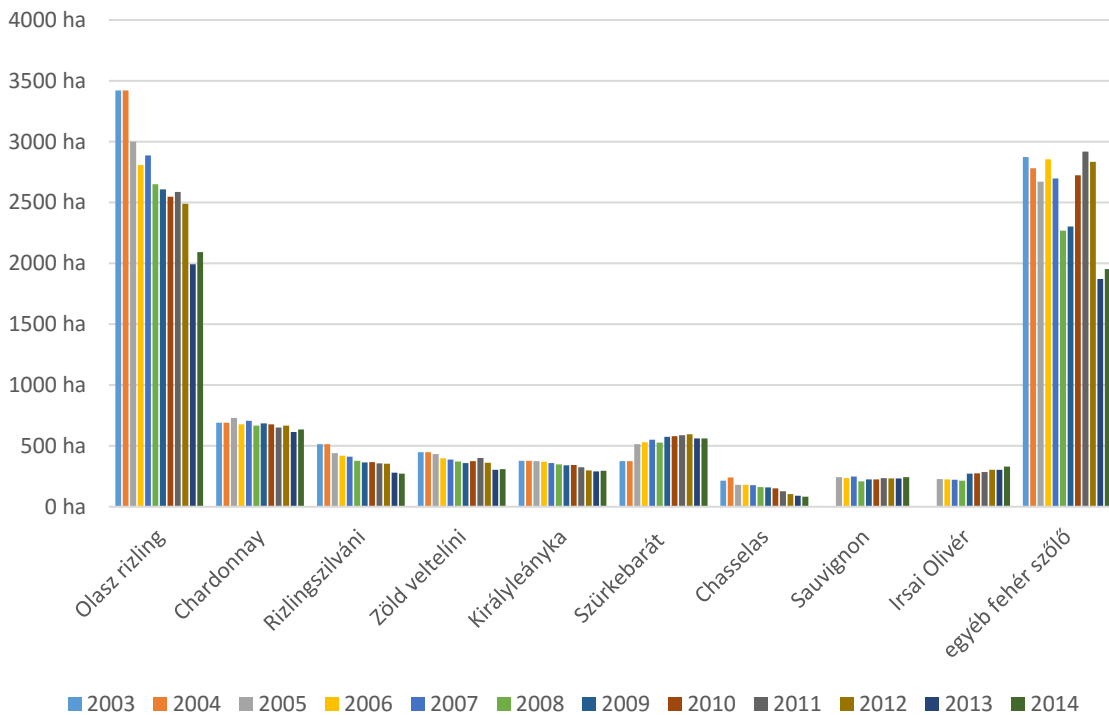

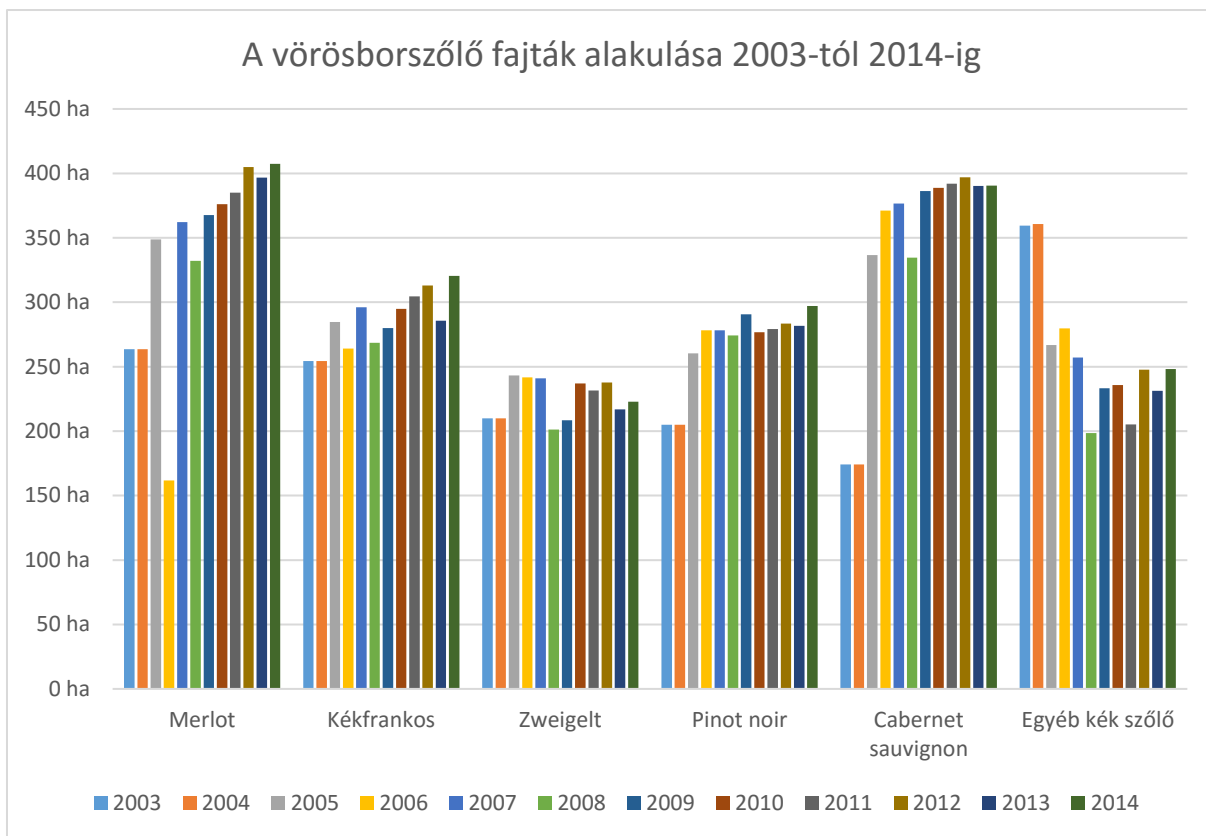
2.2. Balaton

A Balaton borrhéio szőlőterületeinek alakulása 2003-2014-ig

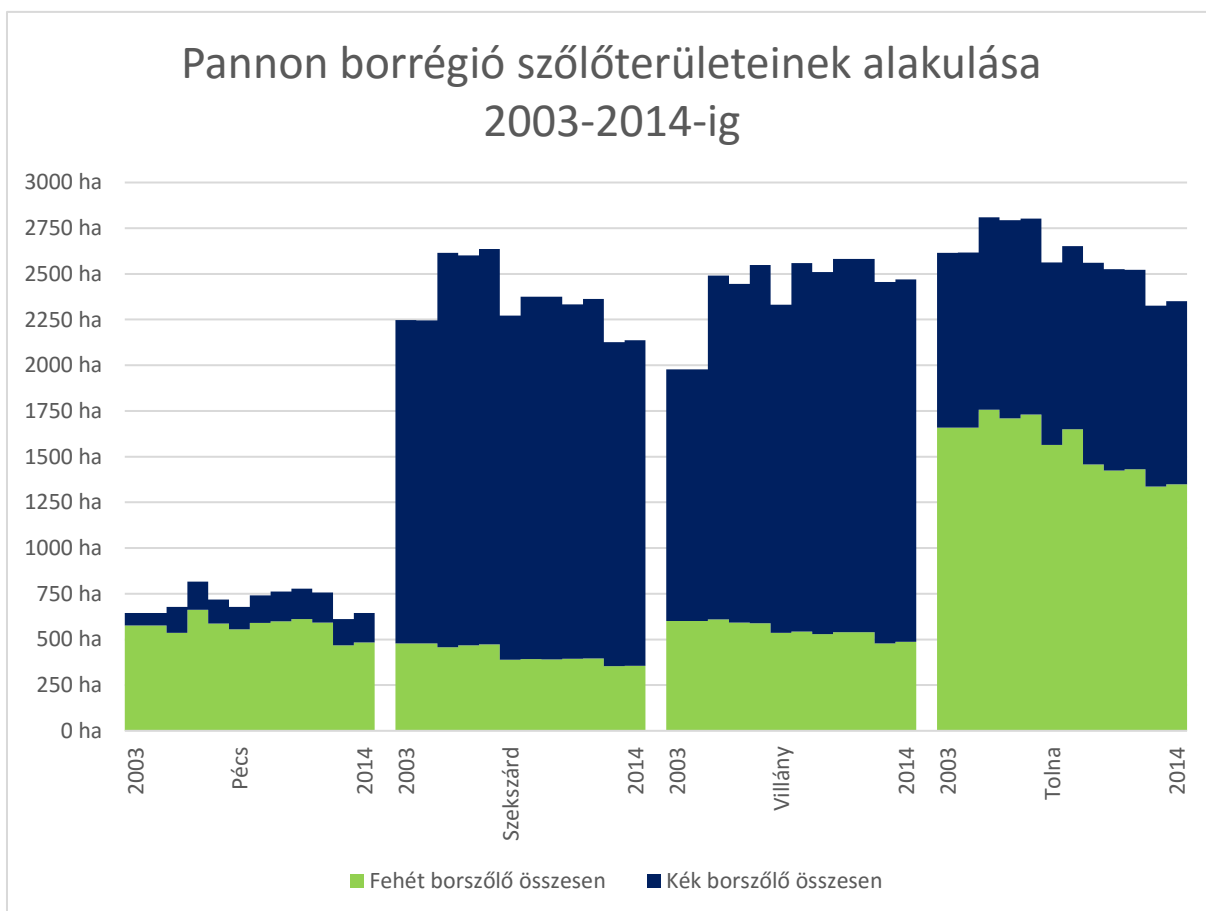

A fehérborszőlő fajták alakulása 2003-tól 2014-ig

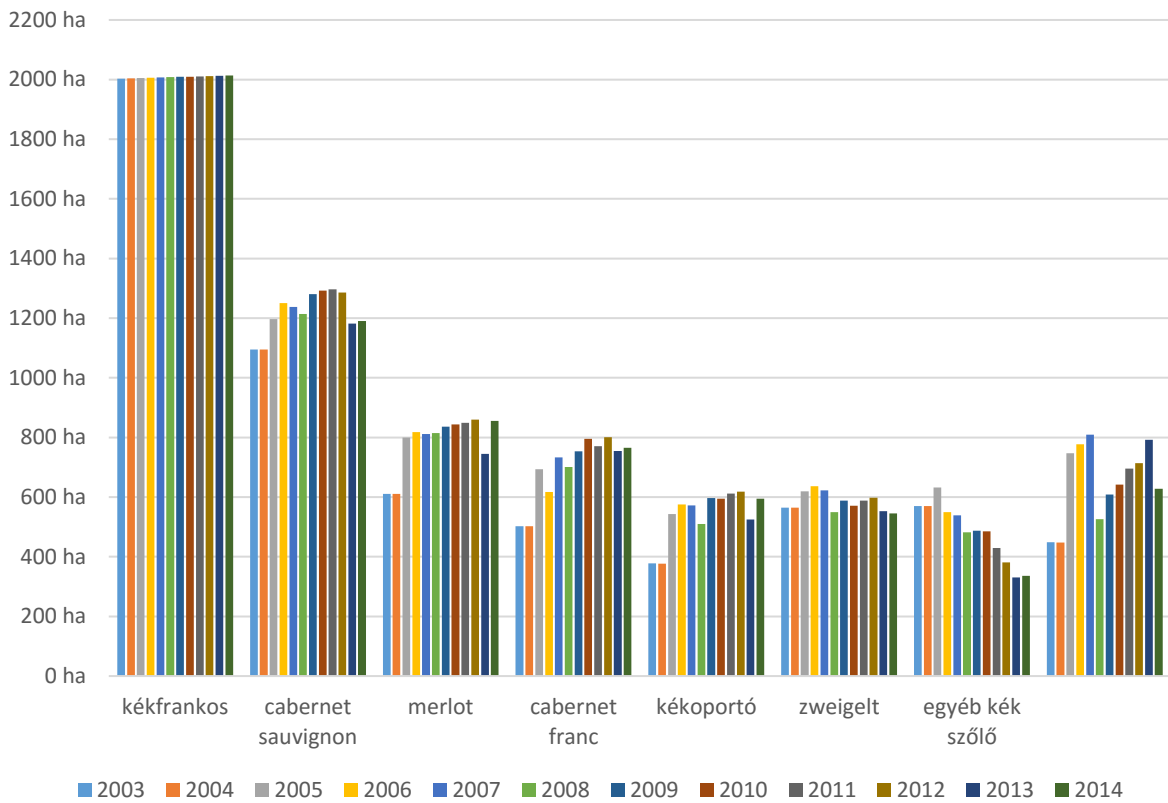

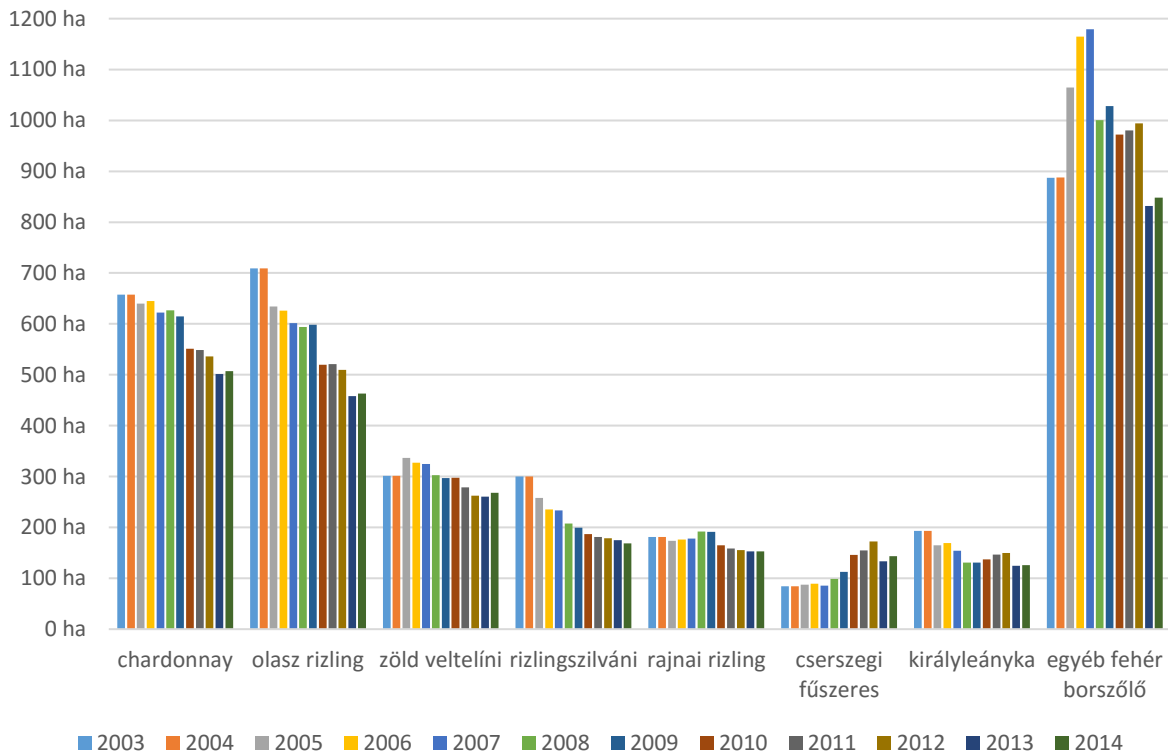
2.3. Pannon

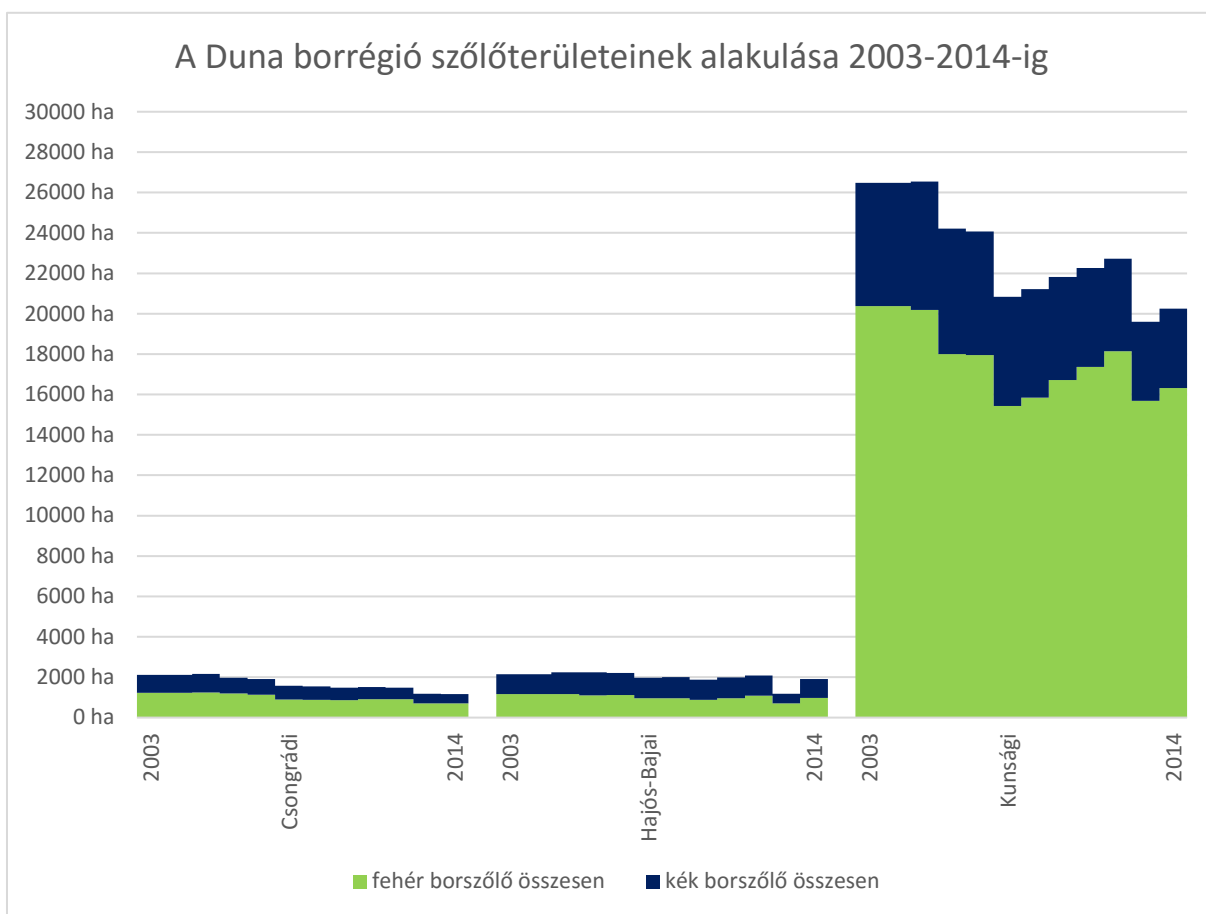
Vörösborszőlők termőterületének alakulása 2003-2014-ig

Fehérborszőlők termőterületének alakulása 2003-2014-ig

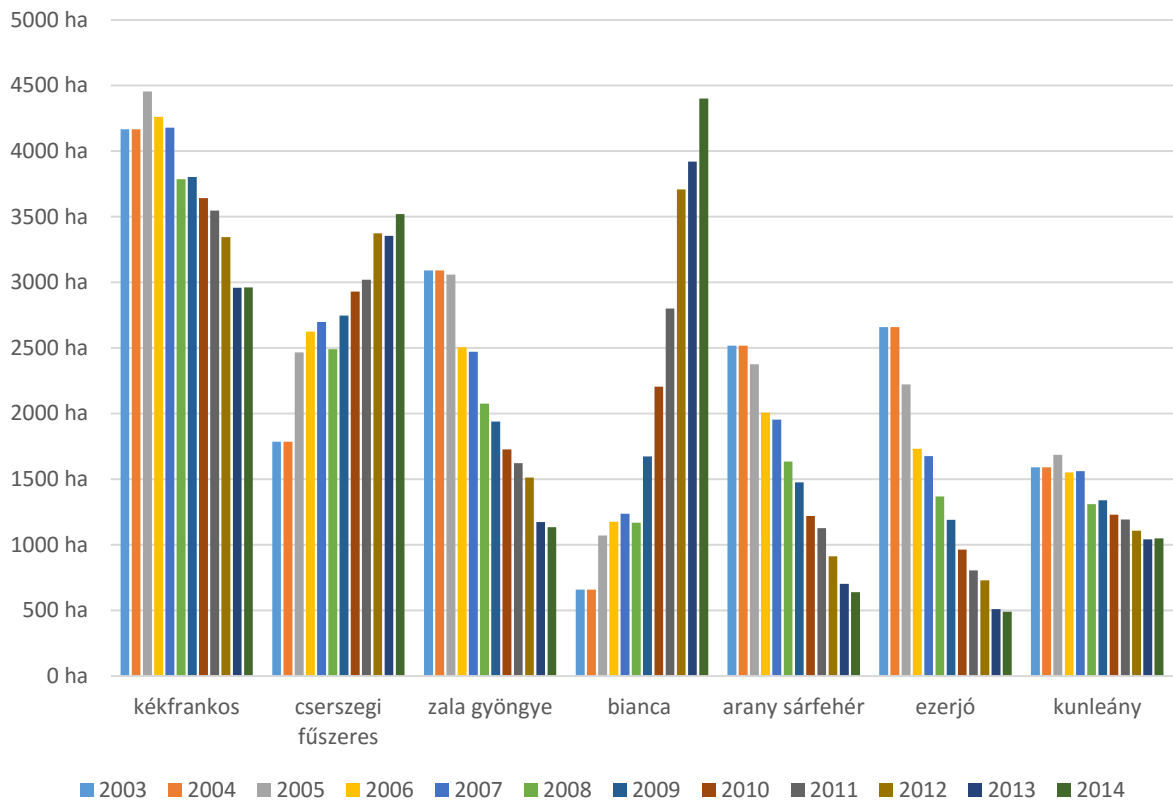

2.4. Duna

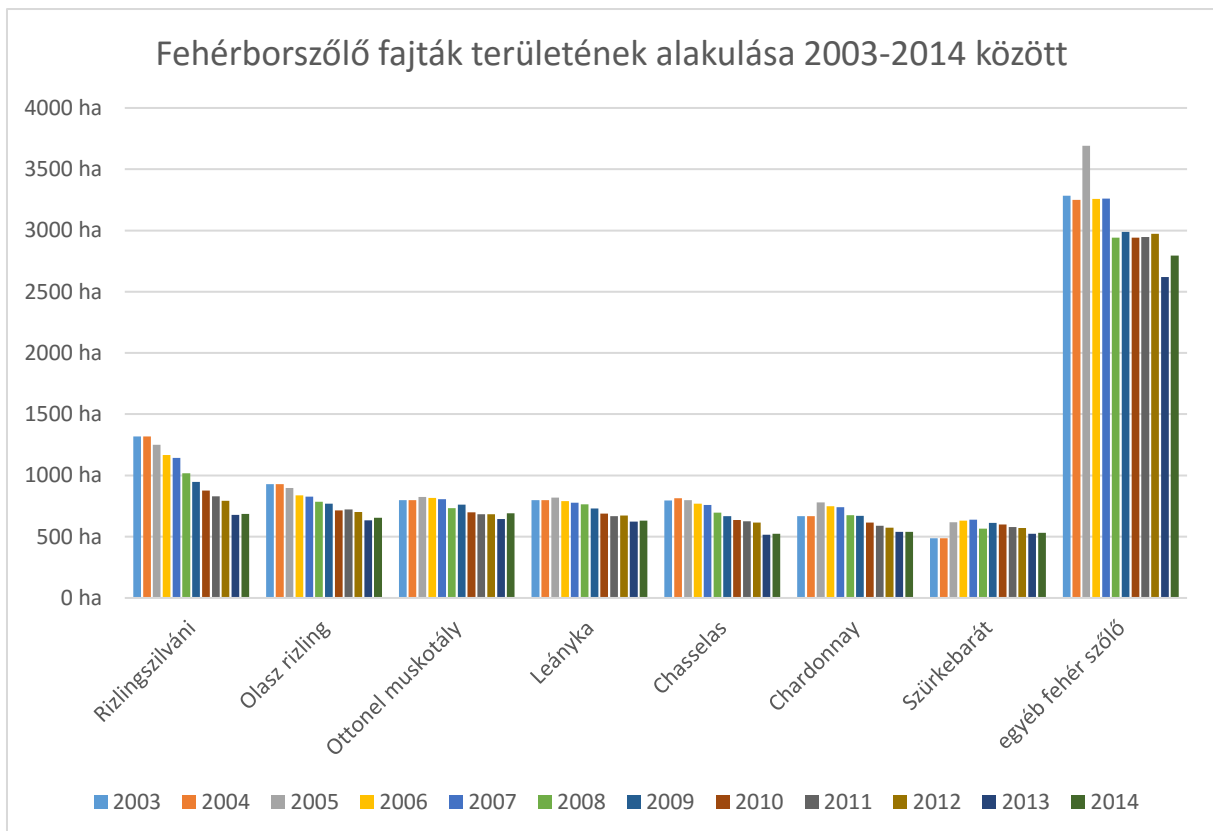
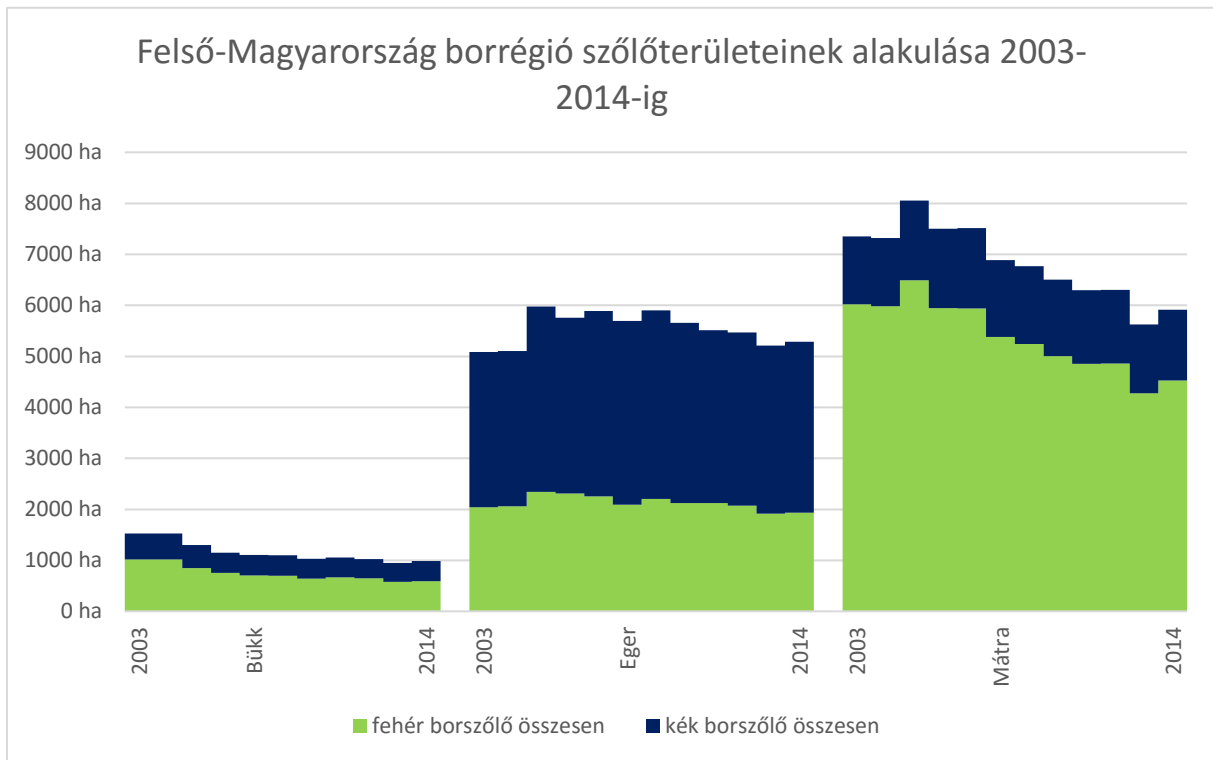

termő-terület nagysága	fajták száma		fajták aránya		termőterületük összesen		területük aránya a régió belül	
	2003	2014	2003	2014	2003	2014	2003	2014
< 1ha	15	21	19,0%	23,6%	6	6,67	0,02%	0,03%
1-10ha	12	14	15,2%	15,7%	49	66,6	0,16%	0,29%
10-100ha	24	26	30,4%	29,2%	842	1127	2,76%	4,84%
100-1000ha	19	22	24,1%	24,7%	9109	7661	29,88%	32,87%
>1000ha	9	6	11,4%	6,7%	20475	14443	67,2%	61,98%

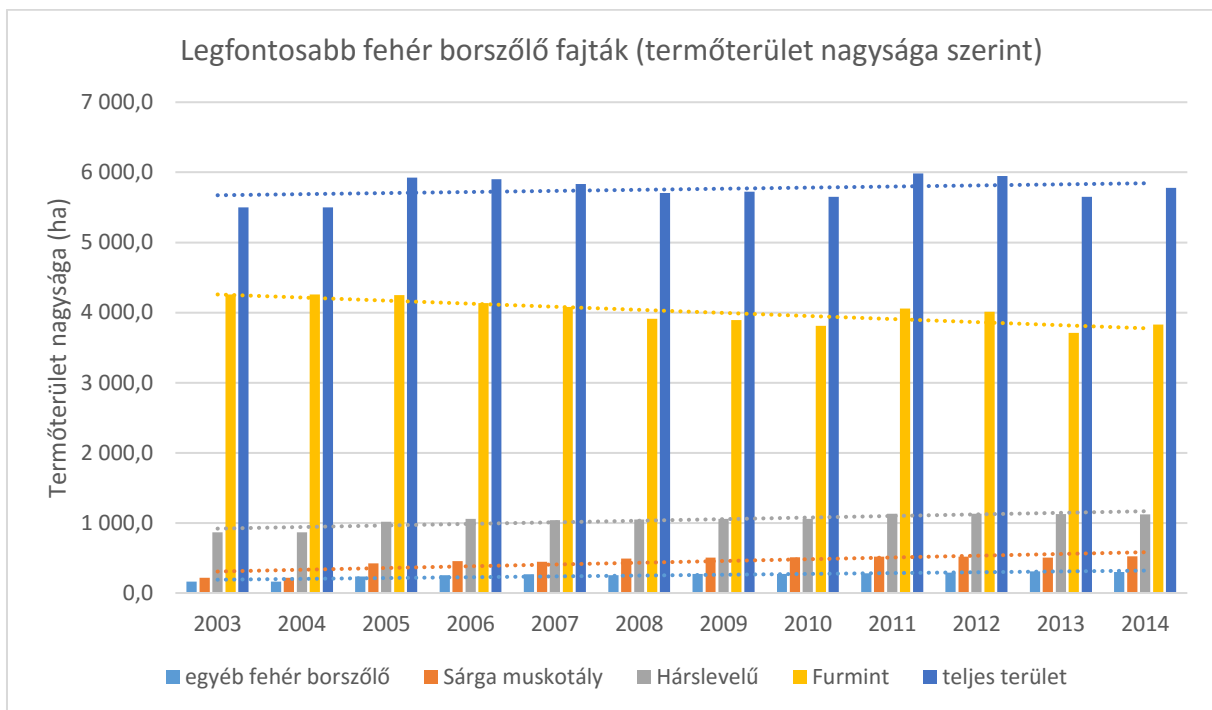
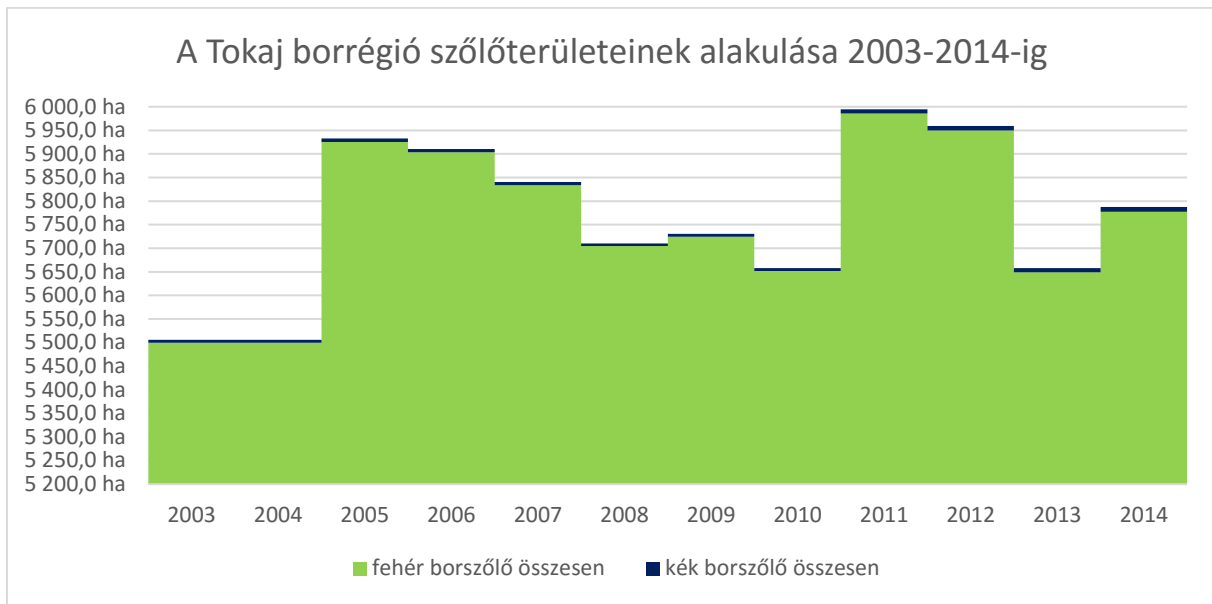
Vezető fajták területváltozása

2.5. Felső-Magyarország

2.6. Tokaj

3. melléklet: A nemzeti támogatási program elemzése

EU ÖSSZES TAGÁLLAMA (2014-es terv)	2014	2015	2016	2017	2018	ÖSSZESEN
1 - SPS	159 859	143 859	143 859	143 859	143 859	735 295
2 - promóció	227 216	231 716	232 716	234 589	225 589	1 151 826
3 - szerkezetátalakítás	537 969	486 606	488 388	485 191	484 613	2 482 767
4 - zöldsüret	10 600	10 600	10 600	10 600	10 600	53 000
5 - közösségi alapok	0	0	0	0	0	0
6 - szüreti biztosítás	29 503	29 503	29 503	29 503	29 503	147 515
7 - beruházások	181 869	244 732	241 919	242 221	242 798	1 153 539
8 - melléktermék-lepárlás	96 300	96 300	96 300	96 300	96 300	481 500
ÖSSZESEN	1 243 316	1 243 316	1 243 285	1 242 263	1 233 262	6 205 442

Adatok ezer euróban. *Forrás: DG AGRI*

MAGYARORSZÁG (2014-es terv)	2014	2015	2016	2017	2018	ÖSSZESEN
1 - SPS						0
2 - promóció	1 000	1 000	1 000	2 000	2 000	7 000
3 - szerkezetátalakítás	22 603	22 603	26 603	25 603	25 603	123 015
4 - zöldsüret						0
5 - közösségi alapok						0
6 - szüreti biztosítás						0
7 - beruházások	4 000	4 000				8 000
8 - melléktermék-lepárlás	1 500	1 500	1 500	1 500	1 500	7 500
ÖSSZESEN	29 103	29 103	29 103	29 103	29 103	145 515

Adatok ezer euróban. *Forrás: DG AGRI*

A Magyarország által allokált összegek eltérése az EU-s átlagtól	2014	2015	2016	2017	2018	ÖSSZESEN
1 - SPS	-3 742	-3 367	-3 367	-3 370	-3 395	-17 242
2 - promóció	-4 319	-4 424	-4 447	-3 496	-3 324	-20 010
3 - szerkezetátalakítás	10 010	11 213	15 171	14 236	14 167	64 795
4 - zöldsüret	-248	-248	-248	-248	-250	-1 243
5 - közösségi alapok	0	0	0	0	0	0
6 - szüreti biztosítás	-691	-691	-691	-691	-696	-3 459
7 - beruházások	-257	-1 729	-5 663	-5 675	-5 730	-19 050
8 - melléktermék-lepárlás	-754	-754	-754	-756	-773	-3 791

Adatok ezer euróban. *Forrás: DG AGRI.*

Módszer: kiszámoltuk az egyes intézkedések arányát a teljes költségvetéshez képest EU-s szinten összegezve, majd ezt megszoroztuk a Magyarország számára éves szinten elérhető támogatási összeggel, és kivontuk a Magyarország által az adott intézkedésre allokálni tervezett összegből.